

De revolutiedagen van 1830 in Aalst

door

Els WITTE
Aspirant N.F.W.O.

INLEIDING

In de jaargang 1951 van het tijdschrift „De Vlaamse Gids” verscheen er een polemiek tussen twee historici, Prof. Dhondt en Dr. Smits¹. Het onderwerp van hun dispuut betrof de meest omstreden bladzijden uit onze nationale geschiedenis: de Omwenteling van 1830. Aanleiding ertoe vormde de pas verschenen doctoraatsthesis van Dr. Smits „1830. Scheuring in de Nederlanden”². De auteur verdedigde hierin een aantal hoofdstellingen die een totaal nieuw beeld wierpen op de revolutionaire gebeurtenissen.

Staan we even stil bij één van die thesissen. Volgens hem was het Vlaamse landsgedeelte volledig passief gebleven vóór de Septemberdagen, terwijl de meest opstandige revolutiehaarden vnl. in Wallonië moesten gezocht worden. Om die geografische verschillen te verklaren, deed hij beroep op etnische factoren: de Vlamingen zouden meer pro-Hollands zijn geweest, in tegenstelling tot de Walen, bij wie een Nederlands stambewustzijn zou ontbroken hebben³.

Tegen deze hoofdstelling ging Prof. Dhondt dwars in en verwierp ze ten slotte volledig. Aan de basis van zijn aanval lag zijn kritiek op de methode die Dr. Smits had gevolgd. Hij verweet hem nl. totaal onbetrouwbare maatstaven te hebben gebruikt ter peiling van de opstandige gezindheid in de verschillende steden. Hij legde zelf een lijst aan van objectieve en algemeen-geldende criteria, toetste ze aan de gegevens die Dr. Smits hem verstrekte en kwam tot een diametraal tegenovergestelde conclusie: in de Vlaamse gewesten is de omwertelingsgezindheid even groot geweest als in het zuidelijke landsgedeelte⁴.

Waarom nu uitweiden over die polemiek aan het begin van een korte studie van de Aalsterse revolutiedagen? Omdat de houding van deze stad een belangrijke schakel betekent in het betoog van Prof. Dhondt. Enerzijds kwam hij aan de hand van de opstandigheidsgeest in Aalst, Ninove, Dendermonde en Geraardsbergen tot het besluit dat de zuidelijke helft van

(1) Dhondt, J., *Nieuw Geluid over 1830*, I, II, *De Vlaamse Gids*, 35e jaargang, 1951, p. 181-186; p. 235-256; Smits, A., *Nog eens het Probleem 1830*, *De Vlaamse Gids*, 35e jaargang, 1951, p. 664-673; Dhondt, J., *Slotwoord over het Probleem 1830*, *De Vlaamse Gids*, 35e jaargang, 1951, p. 717-723.

(2) Smits, A., *1830. Scheuring in de Nederlanden*. Dl. I. *Holland stoot Vlaanderen af*, Brugge, 1950.

(3) Dhondt, J., *Nieuw Geluid over 1830*, II, *op. cit.*, p. 235-245.

(4) Dhondt, J., *op. cit.*, p. 235-256.

Oost-Vlaanderen zich volledig aan de zijde van de Omwenteling heeft geschaard, nog vóór de overwinning op het Hollandse leger een voldongen feit was ⁵; anderzijds wordt de relatieve kalmte die in Aalst geheerst heeft, één van de voorbeelden die moeten helpen bewijzen dat de aanwezigheid van het veldleger de verzetsgeest heeft onderdrukt ⁶.

Zijn theorie toetsen aan een gedetailleerd verslag over de Aalsterse gebeurtenissen, heeft hij echter niet kunnen doen, vermits de revolutiedagen in deze stad nog nooit werden onderzocht.

Vandaar dat me bij het opstellen van dit korte artikel een dubbel doel voor ogen heeft gestaan: 1° wil ik trachten die leemte te vullen en het relaas van de feiten weer te geven; 2° stel ik me tot taak de diepte en de verspreiding van de revolutionaire gezindheid onder de Aalstenaars te peilen, om eruit op te maken in hoeverre de toestand in deze stad strookt met de zoëven aangehaalde theorieën.

De gebruikte methode was uitsluitend chronologisch. Elke verzetsdaad, elke onderdrukkingsactie werd onderzocht en tevens gepoogd om van elk feit de draagwijdte vast te leggen en dit in te schakelen in het relaas van de gebeurtenissen, zodat de slotconclusie gemakkelijker kon worden opgebouwd.

Enkel van de eigenlijke revolutiedagen werd het verloop geschetst. Het gaat hier immers om een onderwerp waarvan de oorzaken en de voorafgaande gebeurtenissen zo complex zijn en over een jarenlange periode zijn uitgestrekt, dat een duidelijke afbakening noodzakelijk is. Als begindatum fungeerde 25 augustus, de dag waarop in Brussel de opstand begon, en de eerste verzetstekenen in Aalst opdoken. Het onderzoek werd gesloten op 21 oktober. De Aalsterse revolutiedagen behoorden van dan af tot het verleden, vermits op die dag het nieuwe regime er definitief werd gevestigd.

Gemakkelijkshalve volgt nu eerst een zeer bondig chronologisch overzicht van de revolutionaire gebeurtenissen die in Brussel plaatsgrepen ⁷, gebeurtenissen die hun weerklink hebben gehad in heel het land en dus ook voor Aalst van belang zijn geweest.

- 25 aug. Het oproer brak los na de rel tijdens de operavoorstelling ter gelegenheid van de verjaardag van Willem I. Een oproer dat niet enkel gericht was tegen Hollandse regeringsfunctionarissen en de overheid in het algemeen, maar ook tegen de industriëlen.
- 26-27 aug. Een burgerwacht werd ingesteld die een einde maakte aan de munterij.
- 28-30 aug. De burgerij eigende zich de macht toe, na de beteugeling van het oproer. De eis tot scheiding werd naar voor gebracht.
- 1-3 sept. De prins van Oranje werd naar Brussel gestuurd aan het hoofd van het leger en voerde er onderhandelingen met de

(5) Dhondt, J., *op. cit.*, p. 239.

(6) Dhondt, J., *op. cit.*, p. 241-244.

(7) Bij de samenstelling van dit overzicht werd vnl. gesteund op het werk van Pirenne, H., „*Geschiedenis van België*”, vertaald door Delbecq, R., Gent, 1908, Dl. VI, p. 382 e.v.

leiders van de burgerwacht. Hij nam kennis van de eis tot scheiding en vertrok samen met het leger uit de stad om de eisen over te maken aan de koning.

- 5 sept. Willem I proklameerde dat hij de beslissing in handen van de Staten-Generaal zou leggen.
- 9-11 sept. De Veiligheidscommissie, opgericht in de schoot van de Brusselse burgerwacht, voerde acties ten voordele van de scheiding.
- 14-20 sept. In de hoofdstad heerste ondertussen een toestand van anarchie, wegens de financiële noodsituatie. De burgerwacht moest zich zelfs laten ontwapenen door de menigte.
- 22 sept. Toen het plan van Willem I bekend was, plan dat tot doel had Brussel aan te vallen, werden er voorbereidselen getroffen voor de strijd. Vrijwilligers waren intussen naar de hoofdstad gekomen om eraan deel te nemen.
- 23-26 sept. Ter hoogte van de verschillende stadspoorten mislukten de aanvallen van het Hollandse leger op de stad. Het verschool zich in het Stadspark, van waaruit het offensief werd geopend, zonder succes overigens.
- 24-25 sept. Terwijl de strijd werd uitgevochten, werd de kern van het latere Voorlopige Bewind gevormd, door de oprichting van een Bestuurlijke Commissie, die aan alle Belgische soldaten opdracht gaf de Belgische vlag te dienen.
- 27 sept. Na de mislukking van de aanval vanuit de Warande werd de aftocht van het Hollandse leger uit de hoofdstad bespoedigd.
- 27-29 sept. Door de leden van de Bestuurlijke Commissie werd het Voorlopige Bewind opgericht. De taak van dit bestuursorgaan bestond erin de Hollandse troepen over de grens te verdrijven, de opstand algemeen te maken, het land op administratief gebied te organiseren en de onafhankelijkheid te doen erkennen. In de schoot ervan werd het Centraal Comité opgericht dat belast werd met de uitvoerende macht.
- 29 sept.-
eind okt. Het revolutionaire leger kwam volop in actie en dwong de Hollandse troepen zich terug te trekken. Het Hollandse leger trok meer en meer noordwaarts tot het in Antwerpen bleef liggen, waar de prins van Oranje manoevreerde om er aan het hoofd te geraken van een eigen bestuur. Na het bombardement op de stad werd eind oktober de wapenstilstand getekend.
- Vanaf 5 okt. Het Voorlopige Bewind schreef de nodige maatregelen uit om het land in te richten. Verkiezingen voor de gemeenteraden werden aangekondigd, zodat de stedelijke besturen konden vernieuwd worden en het regime in elke stad kon gevestigd worden.

Ten slotte nog een woord over de informatiebronnen. Het spreekt vanzelf dat men bij een studie van een bij uitstek nationaal onderwerp verzeilt in een massa literatuur, waarin een beeld wordt opgehangen van al de verschillende facetten van de revolutie. Interessante gegevens over de gebeurtenissen in een provinciestad als Aalst, moeten we er echter niet in zoeken. Eén uitzondering: het werk van Dr. Smits⁸. Deze baseert immers zijn studie op een onderzoek naar al de opstandigheidsverschijnselen in de verschillende steden.

Archiefmateriaal verschaft de belangrijkste dokumentatie. Het stedelijk archieffonds van Aalst bracht de meest interessante gegevens aan het licht. De film van de gebeurtenissen kon praktisch dag aan dag gevolgd worden dank zij de gedetailleerde verslagen van al de zittingen die de stadsmagistraten hielden⁹. Er is zelfs geen enkel hiaat in die proces-verbalen, zelfs niet bij de overgang van het ene naar het andere regime¹⁰. Ook de resoluties van het college van Burgemeester en Schepenen verduidelijkten meer dan eens het verloop der feiten¹¹. De correspondentie gericht aan het stadsbestuur¹², bevatte een aantal belangrijke stukken, afkomstig van de gouverneur en van het Voorlopige Bewind. De hoofdbron vormde de uitgaande briefwisseling, opgetekend in een register¹³. Hierin konden de dagelijkse rapporten van het stadsbestuur aan de gouverneur van Oost-Vlaanderen worden nagelezen. Al de revolutionaire gebeurtenissen werden hierin nauwkeurig gesignaleerd.

Van heel groot belang waren de verslagen die de gouverneur opstelde over de toestand in de verschillende steden en die gericht waren aan zijn oversten¹⁴. De inhoud van deze rapporten vormde voor bepaalde feiten één geheel met de uitgaande briefwisseling van de stad. Een aanvullende informatiebron werd gevonden in de drukpers. Vermits er echter in 1830 nog geen lokale weekbladen in Aalst verschenen, vormden de Gentse en Brusselse persorganen de aangewezen bronnen. Om de verschillende standpunten aan het woord te laten, werden twee oppositiekranen onderzocht: „Le Catholique des Pays-Bas”¹⁵ (in okt. neemt ze de titel van „Journal des Flan-

(8) Smits, A., *op. cit.*

(9) Régistre des Résolutions du conseil de Régence, 1827-1830, Stadsarchief Aalst, nr. 30A/29a. (Voortaan zal deze bron als volgt worden aangehaald: „Rég. des rés. du cons. de régence”).

(10) Régistre des Résolutions de la Commission Administrative, 7 oct. 1830 - 28 sept. 1831, Stadsarchief Aalst, nr. 31/2 (Als volgt geciteerd: „Rég. des rés. de la com. adm.”).

(11) Résolutions du Collège des Bourgmestre et Echevins, 2 jan. 1829 - 1 oct. 1830, Stadsarchief Aalst, nr. 20 (Rés. du col. des Bourgm. et Ech.).

(12) Briefwisseling gericht aan de Stad Aalst, 1830, Stadsarchief Aalst.

(13) Correspondance, 1829-1830, Stadsarchief Aalst, nr. VA/56.

(14) Gerretson, F.C., *Muiterij en Scheuring. 1830*. Leiden, 1936, 2 dln. Smits, A., *Instructies aan en rapporten van Gouverneurs uit 1830*, Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, dl. 67, Utrecht, 1949.

(15) Voordeckers, E., *Bijdrage tot de Geschiedenis van de Gentse pers, Repertorium, 1667-1914*, Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, Bijdragen nr 35, Parijs-Leuven, 1964, p. 118 e.v.

dres aan) en de Brusselse „Courrier des Pays-Bas”¹⁶; als vertegenwoordigster van de neutrale pers fungeerde de „Gazette van Gend”¹⁷ terwijl „Le Journal de Gand” het regeringsblad was dat werd nagekeken¹⁸.

1. AALST AAN DE VOORAVOND VAN DE REVOLUTIE.

Een relaas van feiten heeft weinig zin als het niet geprojecteerd wordt tegen een achterwand van omstandigheden die een verklarende invloed hebben op datzelfde verloop. Daarom gaan de volgende feiten eerst even onder de loupe.

Administratief gezien behoorde Aalst ook toen tot de provincie Oost-Vlaanderen. Zulks betekende dus dat de stad direct bestuurd werd vanuit Gent, dat de stedelijke magistratuur van daaruit haar instructies kreeg. Nu stond die provinciehoofdstad bekend als de burcht bij uitstek van het Orangisme, een kwalifikatie die ze nog jaren na de Onafhankelijkheid zal blijven bewaren. Met de afkoelende wind die er vanuit deze Hollandsgezinde stad moet overgewaaid hebben, zal dus terdege rekening moeten worden gehouden. Temeer daar het juist gouverneur Van Doorn was die er zijn hoofdkwartier had. Over de rol van deze bewindsman tijdens de opstand zijn de meningen van vrijwel alle historici onverdeeld: hij heeft alles in het werk gesteld om de teugels tot het allerlaatste ogenblik in Hollandse handen te houden; geen enkel middel heeft hij onbenut gelaten om de toestand in zijn provincie meester te blijven¹⁹.

Maar de geografische ligging van Aalst werkte een totaal tegenovergestelde tendens in de hand. Ten opzichte van Brussel vormde de stad immers geen uithoek. Integendeel, slechts 27 km. was ze verwijderd van het centrum van de revolutionaire acties. Via Asse liep er een directe verbindingsweg naar de hoofdstad. Vandaar de mogelijkheid tot snelle berichtgeving, tot gemakkelijk te leggen contacten. Kortom, niets stond in de weg om Aalst tot een actieterrein te maken van opstandelingen uit de hoofdstad.

De militaire positie die Aalst bekleedde mag evenmin uit het oog worden verloren. De 17e Afdeling van de infanterie lag in Oost-Vlaanderen gekazerneerd en vanuit Gent voerde Luitenant-Generaal C.E. Ghigny er het bevel over²⁰. Aalst maakte samen met de provinciehoofdstad, Dendermon-

(16) Wouters, H., *De Brusselse radikale pers in de eerste roes van de onafhankelijkheid, 1830-1844*, in Vermeersch, A., en Wouters, H., *Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische pers, 1830-1848*, Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, Bijdragen, nr. 4, Leuven-Parijs, 1958, p. 139.

(17) Voordeckers, E., *op. cit.*, p. 200 e.v.

(18) Voordeckers, E., *op. cit.*, p. 290 e.v.

(19) Bartels, A., *Les Flandres et la Révolution belge*, Brussel, 1834, p. 351; Demoulin, R., *Les journées de septembre 1830 à Bruxelles et en Province, Etude critique d'après les sources*, Liège, Faculté de Philosophie et Lettres, Paris, 1934, p. 217. Van Kampen, N.G., *Gedenkboek van Nederlandse Moed en Trouw gedurende den Belgischen opstand*, Haarlem, 1834, p. 91, 92.

(20) *Arrondissements militaires dans les pays méridionaux (1er août 1830)*, Document établi d'après les pièces officielles et communiqué le 28 septembre 1909 par le ministère de la guerre hollandais, in Buffin, C., *Documents inédits sur la révolution belge, I. Lettres de J.F. Staedler à S.A.S. le prince Auguste d'Arenberg, (7 août - 7 novembre 1830)*, Brussel 1910, Annex.

de en Oudenaarde deel uit van de vier garnizoenssteden. Twee compagnies van het 3e bataljon waren er gelegerd: 7 officieren en 194 manschappen²¹ stonden er onder leiding van kapitein De Saegher²². Deze troepensterkte kan zeker niet massaal genoemd worden; ze is zelfs vrij laag in vergelijking met de andere garnizoenssteden. Desondanks is ze zonder twijfel een factor die negatief zal kunnen inwerken op de opstandigheidsgeest in de stad.

De militaire gevangenis, die ook binnen de Aalsterse muren was gevestigd, droeg daarentegen de kiemen van gisting in zich: driehonderd militaire gevangenen²³ vormden zeker geen waarborg voor de rust ten tijde van een revolutie.

Hoe was het gesteld met het bestuur van de stad? Zoals in veel Vlaamse steden kon ook hier de regering rekenen op de steun en medewerking van een welwillende stadsmagistratuur. Als burgemeester fungeerde ridder F.X. de Vilander, bijgestaan door de schepenen J.B. Dommer, L. Van Peteghem; de regentieraad bestond uit twaalf leden, nl. P. Van der Heyden, J. Boone, K. Rooman, U. Droesbecque, C. Evit, F. De Smet, ridder K. de Waepenaert, J. Van der Doodt, M. De Ruddere, H. Lefebvre, J. De Craecker en J. Temmerman²⁴. Uitgezonderd enkele leden die tot de kleine adel behoorden, waren de meesten handelaars of beoefenaars van een vrij beroep. We spraken echter over een welwillend stadsbestuur, en inderdaad zal dat niet alleen later blijken²⁵, maar bovendien zetten slechts enkele raadsraadsleden hun handtekening onder de petitie die in november 1829 in de stad rondcircularde en waarin de grieven tegen de regering werden uiteengezet²⁶.

Die petitie voert ons naar een volgend punt: hoe stond het met de publieke opinie in Aalst aan de vooravond van de revolutie? Een duidelijk antwoord kan hierop, in het kader van dit artikel, moeilijk gegeven worden. Het is immers een studie op zichzelf om uit te maken hoe en door welke mannen de publieke opinie werd gestuwd in de richting van een anti-Hollandse gezindheid. Dat er echter een groep misnoegden aanwezig was in Aalst, staat onomstootbaar vast. De stad deed zelfs flink mee aan de petitie-actie op het einde van 1829: er werden toen 677 handtekeningen verzameld. Vooraan in de rij van ondertekenaars stond de klerus²⁷. Aalst

(21) *Arrondissements militaires...*, cfr. supra.

(22) Stadsbestuur van Aalst aan de kommandant van het garnizoen te Aalst, 9 aug. 1830, Correspondance, 1829-1830, V A/56, nr. 8228.

(23) A. Van der Fosse aan de la Coste, 30 sept. 1830, in Gerretson, F.C., *Muiterij en Scheuring, 1830*, Dl. I, p. 290; *Wegwijzer der stad Gend in het bijzonder en van de provincie Oostvlaanderen in het algemeen, voor het jaar 1829*, p. 226.

(24) *Wegwijzer der stad Gend...*, p. 135, 136.

(25) cfr. p. 28.

(26) C. de Waepenaert en J. Temmerman, cfr. *Le Catholique des Pays Bas*, 28 nov. 1829, p. 2. kol. 1.

(27) Buiten de geestelijkheid citeerde *Le Catholique des Pays-Bas* de volgende namen van ondertekenaars: Ridder J.A. Daniels de Waepenaert, Temmerman, lid van de regentieraad, A.L. Pauwelaert, R. Van den Hende-Anné, rentenier, J.G. Mortgat, Verbrugghen-Moens, J.B. Luyckx, J.A.E. De Hert, N. De Smet, F. Van den Bossche, advocaat, J. Van Peteghem, Van der Gucht, F. De Craecker, P. Meert, M. Lefebvre, J.F. Bonjean, J.B. Van Assche, J.J. Moens, dokter, J.F. Haeck, advocaat, R. Moeyersoen-Eeman, P.F. Van Landuyt, M. Moens-Meert, Eliaert-Cools, C.B. Hendrick, notaris,

maakte dus geenszins een uitzondering op de andere Vlaamse steden.

Van enig actief optreden vanwege deze groep anti-regeringsgezinden was echter geen sprake. Op de Juli-revolutie volgden in Aalst geen reacties, evenmin als in andere Oostvlaamse gewesten.

Staan we ten slotte nog even stil bij een gebeurtenis die op 24 augustus plaats had, dus juist aan de vooravond van het losbreken van de opstand in Brussel. Het stadsbestuur maakte toen het volgende rapport op, bestemd voor gouverneur Van Doorn:

*„Wij hebben de eer U te melden dat de Te Deum ter gelegenheid van de Verjaardag van Zijne Majesteit den Koning alhier op 24 dezer in de voorname Kerk met veel plechtigheid is gezongen geworden, waartoe den Heer Pastoor de leden van het Stedelijk Bestuur had komen uitnodigen, terwijl overigens de Geestelijken zich ten deze op eene zeer voldane wijze hebben gedragen en ook de Burgerlijke en Militaire Autoriteiten en Ambtenaren benevens de Kommandant en Officieren van de Schutterij met het Korps Muziek, die alle voldaan hebben aan onze uitnodiging tot het bijwonen dier plechtigheid aan welke wij gevraagd hebben de verschuldigde luister zoveel mogelijk bij te brengen.”*²⁸.

Illustreert deze gebeurtenis niet zeer treffend de zopas geschetste toestand? Er was inderdaad niet de minste rede tot onrust in de stad, vermits deze zo bij uitstek royalistisch-getinte manifestatie gewoon, zoals elk jaar, kon doorgaan. Op diezelfde dag werden in Brussel daarentegen alle feestelijkheden ter gelegenheid van koning Willems verjaardag afgelast, omdat de overheid manifestaties vreesde. Het contrast is dus scherp.

De houding van het stedelijk bestuur verraadt zonder twijfel een welwillende gezindheid t.o. de regering²⁹. Burgerlijke en militaire overheden staan in eendracht naast elkaar.

Maar toch, klinkt er niet een zekere geruststellende toon uit de brief? Wordt er niet te veel de nadruk gelegd op de geestelijkheid die zich „op een zeer voldane wijze” gedraagt, wordt er niet wat al te veel aandacht geschonken aan het feit dat alle invités op de uitnodiging waren ingegaan, opdat er sprake zou kunnen zijn van een spontane aanwezigheid of een spontane feeststemming?

Ogenschojnlijk was er dus geen enkel onrustbarend teken, maar men mag zeker niet beweren dat er een pro-Hollands klimaat heerste in Aalst aan de vooravond van de revolutie.

E. Melaerts, Van de Putte-Cools, M. Geeraerds, Wed. Noo, Wed. De Wolf-Cosyns, B. De Coninck-Moyersoon, J.B. De Gheest, C. Blondeel-Fobus; *Le Catholique des Pays-Bas*, 28 nov. 1829, p. 2, kol. 1.

(28) Stadsbestuur aan Van Doorn, gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen, 26 aug. 1830, Correspondance, nr. 8260.

(29) De heer Schepers, beiaardier, werd door de stedelijke overheid verzocht aan de vooravond van de verjaardag van de koning van 7 tot 8 u. te luiden, op de 24e zelf van 6 tot 7 u. 's morgens, van 11 u. tot de middag en van 7 tot 8 u. 's avonds, Correspondance, 23 aug. 1830, nr. 8255; op 12 aug. 1830 nodigde het stadsbestuur de burgerlijke en militaire overheden en ambtenaren te Aalst uit tot het bijwonen van de plechtigheden, Correspondance, nr. 8236; het college van burgemeester en schepenen richtte eveneens een banket in; het college aan de heren Evit en Rooman, 11 aug. 1830, Correspondance, nr. 8233.

2. LAUWE REACTIES OP DE GEBEURTENISSEN VAN 25 EN 26 AUGUSTUS.

Hoe reageerde Aalst op de berichten over de rel van 25 augustus in de Muntshouwburch, op de plunderingen en het volksoproer dat in Brussel was losgebarsten?

Reeds de tweede dag zijn er sporen te vinden dat het in Aalst was doorgedrongen hoe kritisch de situatie voor de regering in de hoofdstad was geworden. Geen sprake echter dat er het Brusselse voorbeeld werd gevolgd. Geen sprake van opstand of oproer; de stad bewaarde volledig haar kalmte: er greep geen enkele manifestatie plaats. Wel werden enkele militanten uit de groep Aalsterse revolutionairen actief. Op verschillende plaatsen hingen ze opruiende aankondigingen uit³⁰. Bewijst dit niet duidelijk dat de anti-regeringsgezinden in Aalst nog niet heel ver gevorderd waren in het manipuleren van de openbare opinie ten gunste van de revolutie? De openbare mening moest er nog wakker geschud worden door de berichten uit Brussel.

Deze „schandschriften” zaaiden echter wel paniek onder de autoriteiten, zowel onder de militaire als onder de burgerlijke. Met de opstand in Brussel voor ogen, zagen zij in deze geschriften de voorboden van een oproerige beweging. Beiden besloten zo vlug mogelijk over te gaan tot het nemen van preventieve maatregelen.

De plaatselijke kommandant was vooral bevreesd voor het gevaar dat er in de militaire gevangenis kon schuilen. Hij vroeg onmiddellijk een versterking van het garnizoen aan. Luitenant-Generaal Ghigny gaf daarop order om één compagnie infanterie te laten overkomen uit Dendermonde³¹, zodat er een honderdtal manschappen meer in Aalst zouden gelegerd zijn³².

De stadsmagistratuur stelde diezelfde dag nog de burgerwacht in³³. Een opmerkelijk feit. Niet de burgerij nam er in Aalst het initiatief toe, neen, het bestuur, in overleg met de regentieraad, deed beroep op de burgers, „ter voorkoming van alle ruststoring”. Nog opmerkelijker is het, dat de stedelijke overheid volledig het beleid van de wacht in handen had. Tijdens de raadszitting van 28 augustus duidde de vergadering zelf eerst de officieren aan in de vijf verschillende wijken³⁴. Daarna pas mochten dezen hun kom-

(30) Het Stadsbestuur aan Van Doorn, 29 aug. 1830, Correspondance, nr. 8267.

(31) Van Doorn aan De Mey van Streefkerk, 28 aug. 1830, Smits, A., *Instructies aan en rapporten van gouverneurs...*, p. 255; Rapport Van Doorn, 28 aug. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 320, aangehaald door Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 151.

(32) Of die legerversterking ooit is aangekomen, kan niet met zekerheid worden beweerd. Van Doorn vermeldt wel dat de kommanderende generaal hiertoe order heeft gegeven, doch van de aankomst van die troepen werd nergens een spoor gevonden.

(33) Rég. des rés. du cons. de régence, verslag van de vergadering van 28 aug. 1830, f° 209, r°, v°, f° 210, r°; Stadsbestuur aan gouvernateur Van Doorn, 29 aug. 1830, Correspondance, nr. 8267; Stadsbestuur aan de kommandant van het garnizoen, 29 aug. 1830. Correspondance, nr. 8266.

(34) <i>Wijk</i>	<i>A. Pontstraat</i>	<i>B. Zoutstraat</i>	<i>C. Nieuwstraat</i>
Kapitein	E. Biebuyck	R. De Schaepdrijver	M. De Longé
1e Luitenant	J. Burny	Ch. Cumont	C. De Schaepdrijver
2e Luitenant	Eliært-Cools	F. Van den Bossche	R. Moeyersoen
2e Luitenant	F. Impens	J. Van de Putte	M. Piers

mandant kiezen: Paul Meert³⁵. Ook voor de wapens zorgde de Aalsterse overheid en zelfs werd a priori niet de mogelijkheid verworpen dat er later samen met het leger zou kunnen gepatrouilleerd worden³⁶. We staan hier dus wel ver verwijderd van een duidelijke scheidingslijn tussen de stedelijke overheid en de burgerwacht, zoals dat in andere steden het geval is geweest. Was het niet veeleer of er was een „versterkt politiekorps” tot stand gekomen? Het spreekt vanzelf dat niet de „échte actieve revolutionairgezinden er aan de leiding van stonden. Een regeringskrant typeerde de leden van de Aalsterse burgerwacht dan ook als „l'élite de la population”³⁷.

Nog diezelfde avond trad ze in werking en patrouilleerden er 150 gewapende burgers door de Aalsterse straten, waar echter niet de minste ordeverstoring te bespeuren viel³⁸.

Ten slotte hielp ook gouverneur Van Doorn mee aan de handhaving van de bestaande rust. Hij stuurde direct een aantal schriftelijke aankondigingen naar Aalst, waarin de inwoners ertoe werden aangezet dezelfde kalme houding aan te nemen als de Gentenaren³⁹.

De volgende dag, 29 augustus, werden de Aalstenaars met andere revolutietekenen geconfronteerd. Eén der Brusselse opstandelingen kwam in de stad poolshoogte nemen en wilde kennelijk een revolutionair klimaat zaaien en de aanwezige geestesgenoten tot ruggesteun dienen, door openlijk de driekleurige cocarde te dragen⁴⁰. Zodra het stadsbestuur ervan op de hoogte was, stuurde het politicommissaris Willems erheen, een overtuigde regeringsgezinde⁴¹, die de Brusselaar dwong de kleuren te verbergen. Te laat echter, want zijn provocerende houding vond navolging en in de

<i>Wijk</i>	<i>D. Kattestraat</i>	<i>E. Molenstraat</i>
Kapitein	G. Geeraerds	J. De Bièvre
1e Luitenant	H. Van de Kerckhove	J. De Wolf
2e Luitenant	J. Lixon	J.F. Bonjean
2e Luitenant	L. Van der Looy	F. Impens

Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 28 aug. 1830, f° 209, v°.

(35) Rég. des rés. du cons. de régence, verslag van de vergadering van 6 sept. 1830, f° 210, v°.

(36) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 30 aug. 1830, Correspondance, nr. 8274; *Le Catholique des Pays-Bas*, 2 sept. 1830, p. 2, kol. 1.

(37) *Le Journal de Gand*, 6 sept. 1830, p. 1, kol. 2.

(38) Het Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 29 aug. 1830, Correspondance nr. 8267.

(39) Rés. du Col. de Bourgm. et Ech., 30 aug. 1830: „Is gelezen missive van de Heer Gouverneur der Provincie, 29 dezer, geleidende een zeker aantal gedrukte exemplaren van zijn bericht van dezelve date, rakende de in de Stad Gent thans heersende rust. Goedgevonden besluit bij aanplakking.”

(40) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 30 aug. 1830, Correspondance, nr. 8273.

(41) Nadat het nieuwe regime is gevestigd in Aalst, wordt er een nieuwe politiecommissaris gevraagd; de reden: „le commissaire Willems n'ose exercer depuis d'être la victime des habitants...”, Briefwisseling aan het Stadsbestuur, Van der Looy, capitaine de la Garde Urbaine au Gouvernement Provisoire, 9 nov. 1830; op 9 okt. 1830 werd er i.v.m. deze commissaris het volgende geschreven: „Le nommé Willems, commissaire de Police de cette Ville a pris inopinément la fuite avec les troupes et a par ainsi abandonné la ville sans police...”, Briefwisseling aan de stad Aalst, Ignace Lefèbvre à MM. les Membres du Gouvernement Provisoire, 9 okt. 1830. Aan de pro-Hollandse gezindheid van commissaris Willems moet dus niet getwijfeld worden.

namiddag waagden een zestal ingezetenen het met deze cocardes door de stad te rijden. Ze slaagden er echter niet in manifestaties uit te lokken ⁴².

Maken we de balans op van deze augustusdagen: de stad bleef de hele tijd kalm. Van een algemene opstandigheid kon nog geen sprake zijn. De revolutionaire daden gingen uit van enkelingen. Dat groepje opstandelingen begon zich echter wel te roeren, doch ze werden in hun aspiraties ten sterkste gedwarsboomd door een stadsbestuur dat de toestand volledig in handen had.

3. VAN 3 TOT 10 SEPTEMBER WON DE REVOLUTIEGEEST GELEIDELIJK VELD.

Gedurende de eerste week van september viel er een totale kentering te bespeuren in de geest der Aalsterse bevolking. Het verzet tegen het Hollandse bewind begon gestalte te krijgen. Zodanig zelfs dat gouverneur Van Doorn op het einde van die week opmerkte: „De stad staat ons onder de eerste te ontvallen” ⁴³.

Welke waren de symptomen die er de gouverneur van Oost-Vlaanderen toe dwongen dergelijke kijk op de zaken te hebben?

Vooreerst werd deze opstandige houding heel openlijk gemanifesteerd waar het de burgerwacht betrof. Van de groep revolutionairgezinde burgers ging er protest uit tegen de zeer „wettelijke” wijze waarop de wacht in Aalst was ingesteld geworden. Met afgunst zagen ze toe hoe deze instelling in sommige andere steden de stadsbesturen zelfs afzette. Er werd druk uitgeoefend op de stedelijke overheid. De stadsmagistraten zwichtten en schreven verkiezingen uit opdat de samenstelling van het officierenkorps voortaan zou beantwoorden aan de wil van de gehele bevolking ⁴⁴. De stembusuitslag van 6 september bracht een ingrijpende wijziging te weeg ⁴⁵. Hij riep een burgerwacht in het leven die zich volledig aan de

(42) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 2 rapporten van 30 aug. 1830, Correspondance, nrs. 8273 en 8274; Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 324, aangehaald door Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 151.

(43) Van Doorn aan De Mey van Streefkerk, 7 sept. 1830, Smits, A., *Instructies aan en rapporten van gouverneurs...*, p. 261.

(44) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 6 sept. 1830, f° 210, v°.

(45) <i>Wijk</i>	<i>A. Pontstraat</i>	<i>B. Zoutstraat</i>	<i>C. Nieuwstraat</i>
Kapitein	E. Biebuyck	R. De Schaepdrijver	H. Van der Gucht
1e luitenant	J. Govaert	F. Van den Bossche	F. De Schaepdrijver
2e Luitenant	H. Melaerts	J. Van de Putte	A. Van der Heyden
2e Luitenant	J. De Ruddere	Ch. Cumont	F. De Craecker
2e Luitenant	F. Impens	G. De Crombeen	

<i>Wijk</i>	<i>D. Kattestraat</i>	<i>E. Molenstraat</i>
Kapitein	L. Van der Looy	J. De Wolf
1e Luitenant	J. Lixon	R. Van den Hende
2e Luitenant	G. Gheeraerds	J.B. De Wolf
2e Luitenant	L. Van Langenhove	L. Lavendy
2e Luitenant	F. Arijs	G. De Gheest.

Rég. des rés. du cons. de régence, Bekendmaking aan de burgers van de burgerwacht, 6 sept. 1830, f° 209 v°, f° 210 r°.

zijde van de opstandelingen schaarde. In alle vijf de wijken was er verandering gekomen: de helft van de aangestelde officieren werd radicaal aan de dijk gezet en vervangen door anderen ⁴⁶; drie wijken kregen zelfs andere kapiteins ⁴⁷. Sterker nog, een politieagent die zopas ontslagen was geweest, omdat hij de Brabantse kleuren had gedragen, werd gepromoveerd tot opperbevelhebber van zijn wijk ⁴⁸. Lieven Van der Looy, de man die zich later als de onbetwiste aanvoerder van de Aalsterse revolutionairen zal ontpoppen, klom eveneens op van de graad van 2e luitenant tot die van kapitein! De meeste onder hen kon men bovendien terugvinden op de onvolledige lijst van de petitie-ondertekenaars van november 1829 ⁴⁹. Over de geest die zich van de burgerwacht had meester gemaakt moest niet langer twijfel bestaan: ze was in hoofdzaak revolutionair geworden.

Maar deze wijziging in de schoot van de burgerwacht liet tevens doorschemeren dat de opstandigheidsgeest ook onder de ingezetenen vorderingen maakte. De burgers zelf hadden immers deze keuze gedaan. Niet langer was er alleen maar een kerngroepje actief; een belangrijke bevolkingslaag was nu aggressief opgetreden.

De burgerwacht was nog maar pas in dienst getreden, of het stadsbestuur had reeds af te rekenen met een duidelijke vijandige houding t.o. de regering. Op herhaald aandringen van de gouverneur verzocht de stadsmagistratuur de burgerwacht om samen te patrouilleren met de militairen ⁵⁰. Een onverzettelijk neen was het antwoord van de officieren. De burgers waren niet voldoende bedreven in het hanteren van de wapens, gold als uitvlucht. De Aalsterse bevolking zou zoiets trouwens nooit dulden en ertegen in opstand komen, luidde hun argument waarmee ze het stadsbestuur het zwijgen oplegden ⁵¹.

Omstreeks dezelfde datum vertrokken uit Aalst een aantal jongelingen als vrijwilligers naar de hoofdstad. Aanvankelijk schilderde de oppositiepers het af alsof de Aalsterse autoriteiten deze deputatie naar Brussel hadden gestuurd met het doel een officiële demonstratie van de revolutionaire gezindheid te geven ⁵². „Le Journal de Gand”, de regeringskrant, sprak dit bericht met klem tegen ⁵³. Terecht, want vanwege het stadsbestuur was geen

(46) In wijk A: Burny, Eliaert-Cools; in wijk C: De Longé, R. Moeyersoën, M. Piers; in wijk D: H. Van de Kerckhove; in wijk E: J. De Bièvre, J. Bonjean.

(47) In wijk C werd H. Van der Gucht kapitein in plaats van De Longé; L. Van der Looy verving H. Van de Kerckhove in wijk D en J. De Wolf werd de kapitein van wijk E, ter vervanging van J. De Bièvre.

(48) *Le Catholique des Pays-Bas*, 9 sept. 1830, p. 1, kol. 2.

(49) Onder de 29 mannelijke inwoners van Aalst, die in 1829 gepetitionneerd hadden, en waarvan de namen werden opgenomen in de gepubliceerde lijst, bevonden zich 12 leden van de burgerwacht: R. Van den Hende, F. Van den Bossche, Van der Gucht, F. De Craecker, Meert, J.F. Bonjean, R. Moyersoën, Eliaert-Cools, E. Melaerts, Van de Putte-Cools, M. Geeraerds, J.B. De Gheest; *Le Catholique des Pays-Bas*, 28 nov. 1829, p. 2, kol. 1.

(50) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 30 aug. 1830, Correspondance nr. 8274; Stadsbestuur aan gouv. Van Doorn, 3 sept. 1830, Correspondance, nr. 8284.

(51) Stadsbestuur aan gouv. Van Doorn, 3 sept. 1830, Correspondance, nr. 8284.

(52) *Journal de Gand*, 6 sept. 1830, p. 1, k. 2; Brief van een Aalsterse abonnee, *Journal de Gand*, 7 sept. 1830, p. 2, k. 3.

(53) Rapport Van Doorn, 5 sept. 1830, geciteerd door Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 249.

enkel initiatief uitgegaan tot dergelijke daad. De groep jonge Aalstenaars, vnl. gerecruiteerd onder de lagere stand, waren geheel uit eigen beweging hun diensten in de hoofdstad gaan aanbieden⁵⁴. Ze stredden dan ook effectief mee aan de zijde der opstandelingen⁵⁵.

Parallel met de stijgende spanning in de stad, liet de directe invloed van buitenaf, en wel vanuit Brussel, zich steeds scherper voelen.

Zo stond de hoofdstedelijke burgerwacht in onmiddellijke verbinding met kommandant Paul Meert en gaf ze zelfs instructies om een meer onverzoenbare houding aan te nemen tegenover het stadsbestuur⁵⁶.

Ook tijdens deze week had er een conflict plaats tussen commissaris Willems en een Brusselse revolutionair, die „toevallig” de stad bezocht⁵⁷. De man droeg vanzelfsprekend de Brabantse kleuren, maar toen de commissaris hem deze wilde afrukken, haalde hij zich het hevigste protest op de hals vanwege de bezoeker. De scène veroorzaakte echter weinig beroering, vermits ze op het middaguur plaats had. „Le Catholique des Pays-Bas”, een oppositieblad, was echter ten zeerste verontwaardigd over het brutaal optreden van één van deze „stupides Van Maanistes qu'on saura bientôt ramener à la raison”⁵⁸. Reacties bleven nu ook niet uit. De voorstelling van dezelfde krant, dat alle burgers na dit incident met de driekleur verschenen, was weliswaar sterk overdreven, maar dat het opsteken van de cocarde bij een aanzienlijk aantal Aalstenaars weerklink vond, bleek juist te zijn⁵⁹.

Ten slotte kwam in deze dagen vanuit Brussel een delegatie promotors van de revolutie aan per postrijtuig, met armbanden in de Brabantse kleuren om. Hun opdracht bestond erin een vijftal kanonnen uit de garnizoensstad weg te halen, waarbij ze op de hulp van de burgerwacht rekenden. De poging werd echter verijdeld⁶⁰.

Al deze incidenten, veroorzaakt door Brusselaars, schoten hun doel geenszins voorbij, maar waren integendeel prikkels tot grotere activiteit voor de Aalsterse aanhangers van de Belgische zaak. We zezen er reeds op dat de neiging om de driekleur aan te nemen veel algemener was geworden. Terzelfdertijd werd er ook met een driekleurig vaandel door de straten gelopen⁶¹. Enkele inwoners vatten zelfs het plan op om het grensbord in Hellegem te gaan weghalen en het ten noorden van de stad te plaatsen, om op die manier uiting te geven aan hun verlangen om tot de opstandige provincie Brabant te worden gerekend⁶².

(54) *Gazette van Gend*, 9 sept. 1830, p. 3, kol. 1. Wat de namen van enkele vrijwilligers betreft, welke werden teruggevonden, wordt er verwezen naar voetnoot nr. 112.

(55) *Le Catholique des Pays-Bas*, 9 sept. 1830, p. 1, kol. 2.

(56) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 9 sept. 1830, f° 212, r°.

(57) *Le Catholique des Pays-Bas*, 8 sept. 1830, p. 2, kol. 1.

(58) *Ibidem*.

(59) Rapport Van Doorn, 6 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 329.

(60) Rapport Van Doorn, 9 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I., p. 331, 332, aangehaald door Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 250.

(61) Rapport Van Doorn, 8 sept. 1830, geciteerd door Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 250.

(62) *Le Catholique des Pays-Bas*, 9 sept. 1830, p. 1, kol. 2.

Het meest doorslaggevende bewijs van de groeiende opstandigheidsgeest werd op 9 september geleverd. Toen ontstond er een oploop onder de burgerij, waarvan het opzet was het stadsbestuur een adhesiebetuiging af te dwingen ten voordele van de scheiding. Het stadsbestuur bleef echter dezelfde koers volgen en hield zich afzijdig⁶³.

Gevaar voor opstand dreigde bovendien ook nog van een heel andere kant. De angst voor een hongeroproer scheen ook in Aalst op te dagen. De stad telde immers talrijke arbeiders die vnl. tewerkgesteld waren in de textiel fabrieken. De industriëlen hadden al laten doorschemeren aan het stadsbestuur dat ze binnen afzienbare tijd hun poorten zouden moeten sluiten wegens gebrek aan werkgelegenheid⁶⁴. Enkele honderden werklozen zouden dan de straat kunnen opkomen, bereid om de revolutionairen in hun actie te steunen. De stadsmagistraten drongen er bij de nijveraars ten sterkste op aan deze sluiting zo lang mogelijk uit te stellen, aan welk verzoek deze laatsten voldeden. Op hun steun kon de regering dus nog steeds rekenen. Een krantenbericht wees trouwens in dezelfde richting: de Aalsterse industriëlen zouden radicaal geweigerd hebben zich vóór de scheiding uit te spreken⁶⁵.

Had de regering dus weinig te vrezen van de kant der nijveraars en vanwege de stedelijke autoriteiten, heel anders was het, zoals we zagen, gesteld met de algemene geest onder de Aalsterse burgers. Hun anti-houding tegen het bewind was niet alleen aggressiever geworden, maar ook veel algemener en dus gevaarlijker.

De paniekstemming van gouverneur Van Doorn was dus begrijpelijk en gegrond. Hij beproefde ook in deze periode alle middelen om zich te handhaven. Hij zond herhaalde malen vertrouwelingen naar het stadsbestuur om dit er toe aan te zetten de regeringskoers te blijven volgen⁶⁶. Hij stuurde weer proclamaties, waarin hij het dragen van onwettige kleuren formeel verbood en zelfs sancties vastlegde⁶⁷. Maar hij zag zelf in dat zo'n actie weinig of niets vermocht tegen de oprukkende revolutionairen en dat de val van de stad nakend was. Het stond voor hem vast dat slechts één middel efficiënt kon inwerken: een afdoende militaire versterking. Hij kon prins Frederik ervan overtuigen dat deze maatregel uiterst noodzakelijk was en op 9 september ontving hij het bericht dat de prins ermee instemde troepen naar Aalst te sturen⁶⁸. De „belegering” van de stad zou de volgende fase worden in het verloop van de gebeurtenissen.

(63) Rapport Van Doorn, 8 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 331, aangehaald door Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 250.

(64) Stadsbestuur aan Van Doorn, 1 sept. 1830, Correspondance, nr. 8282.

(65) *Journal de Gand*, 11 sept. 1830, p. 1, kol. 1.

(66) Rapport Van Doorn, 8 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 331.

(67) Rés. du col. de Bourg. et Ech., missive van gouverneur: proclamatie werd afgekondigd en aangeplakt, 8 sept. 1830; Rés. du col. de Bourg. et Ech., Bericht van de gouverneur, 11 sept. 1830.

(68) Rapport Van Doorn, 9 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 332.

4. TOT AAN DE SEPTEMBERDAGEN KON HET LEGER DE OPSTANDIGHEIDSGEEST IN TOOM HOUDEN.

Zoals te verwachten viel, slaagde het leger erin de wassende invloed van de Aalsterse revolutionairen in te dammen. Reeds het bericht dat er een legerversterking in aantocht was, werkte remmend en verwekte tevens de nodige opschudding. Het stadsbestuur werd het eerste slachtoffer van de algemene consternatie. Geen wonder, want gouverneur Van Doorns aankondiging dat er „een sterke bezetting infanterie en cavalerie” te verwachten was, loog er zeker niet om⁶⁹. Onmiddellijk riep het college de raad bijeen. Er werd eerst druk beraadslaagd over de inkwartieringsproblemen die waren opgerezen; vervolgens besloot men de bevolking op de hoogte te brengen. De stads-magistraten volgden hierin Van Doorns voorbeeld: ook zij grepen de tijd met beide handen aan om de onruststokers schaakmat te zetten. Ze riepen de ingezetenen niet alleen op de meest volstreekte kalmte te bewaren, als „een groot aantal paarden- en voetvolk” zijn intrede zou doen in de stad, maar tevens verboden ze elke samenkomst van meer dan zes personen en moesten alle herbergen om 9 u. gesloten worden⁷⁰. Maatregelen die er dus zeker toe bijdroegen de inwoners extra te intimideren. Kortom, nog vóór de troepen binnen de stadsmuren waren gekomen, werd er al een klimaat geschapen dat uiterst ongunstig was voor om het even welke revolutionaire actie. In de houding van het stadsbestuur viel er dus nog steeds geen verandering te bespeuren. Integendeel, de aankomst van de troepen sterkte hen in hun reeds vroeger aangenomen regeringsgezinde houding.

De berichten waren overigens in het geheel niet overdreven geweest: de legerversterking was inderdaad zeer aanzienlijk. Op 10 september kwam in de late namiddag een bataljon infanterie van de 5e Afdeling aan, waarschijnlijk uit Holland. De leiding over deze 660 manschappen — meestal Hollanders — berustte bij Luitenant-kolonel Schenofski⁷¹. De volgende dag deden drie eskadrons Huzaren, afkomstig uit de garnizoensstad Doornik, hun intrede⁷². Onder hen bevonden zich een groot aantal Belgen. In totaal een versterking van 1.020 man! Kolonel Van Balveren nam het op-

(69) Rapport Van Doorn, 9 sept. 1830, cfr. supra.

(70) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 10 sept. 1830, f° 212, v°; bekendmaking van Burgemeester en Schepenen, Rég. des rés. du cons. de régence, f° 213, v°.

(71) Van Doorn aan De Mey van Streefkerk, 12 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 333; Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 11 sept. 1830, Correspondance, nr. 8305; *Journal de Gand*, 11 sept. 1830, p. 1, kol. 1; *Le Catholique des Pays-Bas*, 13 sept. 1830, p. 1, kol. 1; 15 sept. 1830, p. 1, kol. 1; *Journal de Gand*, 12 sept. 1830, p. 1, kol. 2; Buffin, C., *Mémoires et documents inédits sur la Révolution belge et la campagne des 10 jours*, Brussel, 1912, dl. II, p. 34; Wanty, *Les aspects militaires de la Révolution de 1830*, Brussel, 1930, p. 50.

(72) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 11 sept. 1830, Correspondance, nr. 8305; *Le Catholique des Pays-Bas*, 13 sept. 1830, p. 3, kol. 1; 15 sept. 1830, p. 1, kol. 1; *Le Journal de Gand*, 13 sept. 1830, p. 1, kol. 1; Buffin, C., *Mémoires et documents...*, p. 34; Wanty, *Les aspects militaires...*, p. 50; *Gazette van Gend*, 12 sept. 1830, p. 3, kol. 2.

perbevelhebberschap waar over al de in Aalst gelegerde eenheden⁷³. De globale numerieke sterkte van de troepen kon op ca. 1250 manschappen geschat worden. Dat die legerinvasie het nodige effect maakte, ligt voor de hand. Onder de Aalsterse burgers zal er nog weinig animo geweest zijn tot opstandigheidsbetuigingen, bij het zicht van al die troepen die op de Grote Markt voor een demonstratie werden samengebracht⁷⁴. Het was zeer goed te begrijpen dat het leger zelfs niet eens actief moest optreden⁷⁵. Alleen al zijn aanwezigheid maakte voldoende indruk!

De resultaten lieten niet lang op zich wachten. Diezelfde dag nog was nergens meer een cocarde te bespeuren en ook de driekleurige vlag verdween spoorloos⁷⁶. Het verzet was ingesluimerd.

Maar de aanwezigheid van het leger vermocht weinig tegen de Aalsterse burgerwacht, die langzamerhand het symbool was geworden van de revolutionaire gezindheid. Die burgers tot andere gedachten brengen, werd de inzet van een militaire actie. Indien de burgerwacht zou samenpatrouilleren met de troepen, dan zouden de doordrijvers van de scheidingsgedachte in Aalst alleszins veel terrein en prestige verliezen, luidde de redenering terzake. Hierdoor zou ook aan de wens van de gouverneur voldaan worden. Kolonel Van Balveren zette het offensief in en bewerkte de regentieraad. Zij had immers in allerlaatste instantie de beslissingen te treffen, waar het de burgerwacht betrof. Zo was tenminste op 28 augustus, bij de instelling van de wacht, overeengekomen. Van Balveren deed persoonlijk het verzoek aan de raad tijdens de zitting van 13 september⁷⁷. De raadsleden contacteerden opnieuw kommandant Meert, die eens te meer halsstarrig weigerde op het verzoek in te gaan⁷⁸. Terzeldertijd bemiddelde ook Van Doorn. Hij stuurde een vertrouwensman, het lid van de Gedeputeerde Staten, Van Aken, naar de regentieraad met hetzelfde doel: het stadsbestuur ervan overtuigen dat het absoluut moest ingrijpen⁷⁹. De drukking kwam dus van twee kanten. De stadsmagistraten gaven toe. Hadden ze tot nu toe nooit van hun macht gebruik gemaakt en steeds „verzoeken” gericht aan de kommandant van de wacht — waardoor ze dus de feitelijke autonomie van de burgerwacht hadden erkend — nu gingen ze over tot het geven van een bevel. Op 18 september verscheen er een resolutie die het samenpatrouilleren van burgers en militairen gebod⁸⁰. Het bevel werd opgevolgd en met ingang van die datum werden er gezamenlijke wachtronden in Aalst

(73) Buffin, C., *Mémoires et documents...*, p. 34.

(74) *Le Catholique des Pays-Bas*, 15 sept. 1830, p. 1. k. 1.

(75) Rapport Van Doorn, 12 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 333; Van Doorn aan De Mey van Streefkerk, 10 sept. 1830, Smits, A., *Instructies aan en rapporten van gouverneurs...*, p. 263; Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 252.

(76) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 11 sept. 1830, Correspondance, nr. 8305.

(77) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 13 sept. 1830, f° 213, v°; Stadsbestuur aan de kommandant van de burgerwacht, 13 sept. 1830, Correspondance, nr. 8309.

(78) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 17 sept. 1830, f° 214, r°.

(79) *Ibidem*.

(80) Rés. du col. des Bourgm. et Ech., 18 sept. 1830.

gedaan ⁸¹. Wat de gouverneur alleen niet had kunnen bereiken, werd met de militaire steun wél verwezenlijkt.

De aanwezigheid van de troepen intimideerde gedurende de eerste dagen de agitators van de revolutie en verijdelde elke vijandige manifestatie. Maar lang duurde het echter niet of het verzet stak opnieuw zijn kop op. Op 14 september werd er zelfs een betoging georganiseerd op de Grote Markt. Ze kende echter geen al te groot succes en werd vanzelfsprekend onmiddellijk uiteengedreven ⁸². Ook de Brabantse driekleur dook hier en daar weer op ⁸³. Bovendien circuleerden er opnieuw adhesiebetuigingen rond ten gunste van de scheiding, een adres dat nu kennelijk ook door vooraanstaande Aalstenaars werd getekend. Een neutrale krant maakte er nl. gewag van „dat enkele notabelen van de stad Aelst hunne aankleving voor de scheiding hebben bekend gemaakt” ⁸⁴. Enkele dagen later stond ook de naam van de stad onder het eensluidend adres dat aan de Kamerleden in Den Haag werd opgestuurd ⁸⁵. Alhoewel we in al deze gevallen uitsluitend staan voor acties van enkelingen, die zeker niet de gehele stad vertegenwoordigden, toch kan er worden uit opgemaakt dat de revolutiegeest groeide. Ondanks het feit dat legeroversten angstvallig waakten over de gezindheid van de stad.

Dat die verzetsgeest onder de notabelen steeg, kon nog uit een andere, meer sprekende gebeurtenis worden afgeleid. In de vergadering van de regentieraad van 20 september 1830 werd de uitslag bekend gemaakt van een verkiezing die enkele dagen ervoor had plaats gehad onder de Aalsterse stemgerechtigden ⁸⁶. Rond dit tijdstip — zo schreef de wet voor — moest het derde gedeelte van het stedelijk kiezerskorps aftreden en zich aan een stemming onderwerpen. De taak van dit kiescollege bestond erin te zijner tijd de leden van de regentieraad te benoemen. Tijdens het Hollandse regime fungeerde er immers een getrappt kiessysteem: de Aalsterse stemgerechtigden, die in totaal op een honderdtal konden geschat worden ⁸⁷, kozen dus eerst het kiezerskorps, dat uit dertig leden bestond, en waarvan een derde op 20 september vernieuwd of herkozen was geweest. De uitslag van deze stemming ⁸⁸ was uiterst merkwaardig: de meerderheid van de

(81) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 18 sept. 1830, 20 sept. 1830, 21 sept. 1830, Correspondance, nrs. 8328, 8330, 8332; *Journal de Gand*, 21 sept. 1830, p. 1, kol. 2.

(82) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 14 sept. 1830, Correspondance, nr. 3814.

(83) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 17 sept. 1830, f° 215, r°.

(84) Rég. des rés. du cons. de régence, 17 sept. 1830, f° 215, r°: in deze vergadering onderzoekt Van Aken de mogelijkheden om „het in de stad ronddragen van een rekest tot dragen van die kleuren” tegen te gaan; *Le Catholique des Pays-Bas*, 13 sept. 1830, p. 1, k. 1.

(85) Smits, A., 1830. *Scheuring in de Nederlanden...*, p. 301, 302.

(86) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 20 sept. 1830, f° 215, 216, 217.

(87) Ibidem; De Ryck, L., *Kenmerken van de industriële ontwikkeling te Aalst, 1795-1875*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe Reeks, dl. XVIII, 1964, p. 44.

(88) Evit, Corneille	96 stemmen	Boone, Jacob	54 stemmen
Lefèbvre, Henri	79 »	Danneels, Anthon	56 »

stemmen ging naar uitgesproken revolutionairgezinden. Drie van de verkozenen, die zelfs heel vooraan in de rij stonden, behoorden tot de leiders van de verzetsbeweging: Henri Lebèpvre, de oppositie-aanvoerder in de gemeenteraad, Karel Cumont, luitenant van de burgerwacht van de wijk Zoutstraat, en Jozef De Wolf, kapitein van de 5e wijk. De burgemeester en schepenen Dommer stonden echter helemaal achteraan. Mogen we hierin geen treffend bewijs zien van de omwentelingsgezindheid die zich had meester gemaakt van deze kleine doch zeer representatieve kring van Aalstenaars, die bovendien nog uiterst beperkt waren geweest in hun keuze van revolutionaire aanvoerders, vermits slechts enkelen van hen tot de groep stemgerechtigden behoorden en dus verkiesbaar waren?

De revolutionaire leiders zetten bovendien ook een campagne op touw onder de manschappen. Ze oordeelden terecht dat tweespalt en onrust onder de soldaten aan hun zaak ten goede zou komen. Ze verspreidden daartoe pamfletten waarin de militairen werden aangespoord hun wapens neer te leggen⁸⁹. De toon die eruit sprak, klonk zeer overtuigend. „Goede Belgen! Verlaat de wapens waarmee de Vijanden van het Vaderland uw aendringen ons te vermoorden”⁹⁰. Aldus de eerste zin waarmee een beroep werd gedaan op het nationaliteitsgevoel van de Belgische soldaten. Ook werden aan de deserteurs heel wat voordelen in het vooruitzicht gesteld: ze zouden niet langer meer legerdienst in Holland moeten verrichten en promoties zouden hun ten deel vallen.

Massale ontslagen volgden er weliswaar niet op deze oproep, maar toch miste het pamflet niet helemaal zijn doel. Volgens „Le Catholique des Pays-Bas” zouden er heftige discussies tussen de Hollandse en Belgische militairen ontstaan zijn en zelfs zouden er een dertiental Huzaren het leger verlaten hebben om Brussel te hulp te snellen. In geval van opstand in Aalst, hebben de burgers niet te vrezen van het leger, voegde het blad er wat al té optimistisch aan toe⁹¹.

Op alle fronten steeg dus de spanning, zonder dat het echter tot explosies kwam. Daarvoor stond de troepenmacht in. Maar ondanks die spanning vielen er nog steeds geen tekenen waar te nemen dat men van officiële zijde op de hand van Brussel was. De oppositiekraant „Le Courier des Pays-Bas”, drukte er zelfs haar spijt over uit „que la régence reprend envers la garde bourgeoise et les gens indépendants une attitude inconvenante”⁹². Deze woorden staven dus wel degelijk de getrouwheid van het stadsbestuur aan de regering in deze periode. Ook hieraan zal de aanwezigheid van het leger niet helemaal vreemd geweest zijn.

De Ruddere, Matthijs	70 stemmen	Tack, Jacob	50 stemmen
Cumont, Karel	67 »	Dommer, Jean-Bapt.	49 »
De Wolf, Jozef	67 »	De Vilander, Frans	53 »

Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 20 sept. 1830, f° 216, 217.

(89) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 14 sept. 1830, Correspondance, nr. 3814.

(90) Strooibrief, 13 sept. 1830, toegezonden door Van Balveren, bij een schrijven uit Aalst van 14 sept.: „Dit stuk is gisteren avond op de markt alhier gestrooid”, aangehaald door Gerretson, C., *op. cit.*, dl. II, p. 291.

(91) *Le Catholique des Pays-Bas*, 15 sept. 1830, p. 1, k. 1.

(92) *Le Courier des Pays-Bas*, 18 sept. 1830, p. 2, k. 3.

De beoordeling die gouverneur Van Doorn gaf over de situatie in de stad, juist voor de strijd in Brussel een aanvang had genomen, klopte zeer goed. „De spanning is groot” schreef hij enerzijds. Desondanks kon hij nog blijven melden: „Intussen is de wettige orde nog gehandhaafd”⁹³. Een schrale troost echter voor de regering in Den Haag. Zag de toestand er immers al niet hopeloos uit, nog vóór de Septemberdagen hun weerklink hadden?

5. AALST GECONFRONTEERD MET DE SEPTEMBERDAGEN.

Dat er in de hoofdstad zou worden slag geleverd, ondervonden de Aalstenaars vrij vlug. Op 22 september was de garnizoensstad totaal leeggelopen. Reeds de vorige dag had Van Balveren het bevel gekregen op te rukken naar Brussel met al de in Aalst gelegerde manschappen. Zowel het bataljon infanterie, als de eskadrons Huzaren, als de compagnies van het oorspronkelijke bataljon marcheerden op in de richting van de hoofdstad. Van Balverens opdracht: de stellingen aan de Vlaamse Poort verdedigen⁹⁴. Ook de troepen die vanuit Gent op doortocht waren met dezelfde bestemming droegen bij tot de oorlogsstemming⁹⁵.

Het leger had nog maar pas de stad de rug toegedraaid, of Van Doorn gewaagde in zijn correspondentie van de „slechte gezindheid” die er onmiddellijk daarna heerste en vond het noodzakelijk nogmaals een vertrouwensman naar Aalst te zenden. De spanning was haast onhoudbaar geworden en de gouverneur voorzag zelfs dat elk ogenblik de bom zou kunnen basten⁹⁶. En toch had de uitbarsting niet plaats. Hoe was het te verklaren dat de Aalsterse revolutionairen niet onmiddellijk doorbraken na het vertrek van het leger? Het onzekere resultaat van de strijd toomde hen in. Aller ogen waren immers gericht op de hoofdstad. Alles hing af van dat gevecht. Zolang daar geen overwinning was geboekt hielden de Aalstenaars zich kalm, en wachtten af...

Van de zijde der arbeiders viel er ondertussen wel een uitbarsting te verwachten. Zoals we zagen hadden de fabrikanten op aandringen van het stadsbestuur zo lang mogelijk stand gehouden en werk verschaft. Maar reeds rond de 18e september wezen ze erop dat de crisissituatie acuut werd⁹⁷. Van Doorn had hen nog weten om te praten en een staatsubsidie in het vooruitzicht gesteld⁹⁸. Het was echter een uitstel van executie ge-

(93) Rapport Van Doorn, 18 sept. 1830, 21 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, p. 342.

(94) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 22 sept. 1830, Correspondance, nr. 8334; Wanty, *Les aspects militaires...*, p. 51, 60; *Journal de Gand*, 23 sept. 1830, p. 2, k. 1; *Gazette van Gend*, 23 sept. 1830, p. 3, k. 3; *Le Catholique des Pays-Bas*, 28 sept. 1830, p. 2, k. 2; *Rapport Van Doorn*, 23 sept. 1830, Gerretson, C., *op. cit.*, Dl. I, p. 345.

(95) *Le Catholique des Pays-Bas*, 24 sept. 1830, p. 2, k. 1.

(96) Rapport Van Doorn, 23 sept., Gerretson, C., *op. cit.*, Dl. I, p. 345.

(97) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 18 sept. 1830, Correspondance, nr. 8321.

(98) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 17 sept. 1830, f° 214, r°.

weest want op 25 september stonden de werklieden op straat⁹⁹. Het stadsbestuur, bevreemd voor onlusten, convoceerde diezelfde morgen nog de raad. Een voorstel om de werklozen in stadsdienst te nemen werd echter door de meerderheid te voorbarig gevonden en afgewezen. Wel besloot men een collecte te houden¹⁰⁰. Vernamen de stadsmagistraten ondertussen geruchten over het mogelijke losbreken van een opstand of over pogingen tot vernielen van woningen? Waarschijnlijk wel, want om 4 u. 's middags had een spoedzitting plaats waarin ze hun fiat gaven aan het project: de stad zou de arbeiders opruimingswerken laten verrichten¹⁰¹. Het gevaar werd op die manier tijdig afgedreven en Aalst kende geen proletarische opstand tijdens de revolutie.

Keren we terug naar het strijdtoneel. Berichten over het verloop ervan sijpelden de stad binnen. Op 23 september keerden er enkele gekwetste Huzaren en infanteristen naar hun garnizoensstad terug¹⁰². Ook de daaropvolgende dagen kwamen buitengevechtgestelde militairen in Aalst aan. Een schoolgebouw werd omgevormd tot noodhospitaal¹⁰³. De nederlaag van Van Balverens troepen aan de Vlaamse Poort was intussen een voldongen feit geworden; zij verlieten de hoofdstad en bliezen de aftocht, richting Aalst, nadat ze zich eerst gedurende enkele dagen in Asse ophielden¹⁰⁴.

Zodra de overwinning in het Stadspark bekend was, lieten ook de Aalsterse revolutionairen de teugels los. Affiches, die de burgers nog steeds tot kalmte maanden, werden van de muren gerukt¹⁰⁵ en de ontvangst die ze het overwonnen leger van Van Balveren bereidden, liet niet de minste twijfel over de gezindheid van de meerderheid der inwoners bestaan. Toen de militairen op de avond van de 29e hun intrede deden, grepen er, ondanks de sterkte van de legermacht, massale manifestaties plaats. Het kwam zelfs tot een vuurgevecht waarbij enkele gewonden te betreuren vielen¹⁰⁶. Ook dit keer had het leger de opstandigheidsgeest weten te bedwingen, zij het met geweld. De onderdrukking was echter van zeer korte duur want de volgende dag werd Aalst volledig geëvacueerd. Er bleef geen enkele militair

(99) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 25 sept., 11 u. 's morgens, f° 219, r°.

(100) Ibidem.

(101) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 25 sept., 4 u. 's namiddags, f° 219, v°. Er werd door de magistraten besloten dat de werkloze arbeiders een puinhoop zouden wegruimen met kruiwagens, puin dat afkomstig was van werken verricht aan de militaire gevangenis. Ze zouden dit moeten brengen naar Mijlbeek, naar de Binnenstraat, om deze straat te verbeteren. De stad zou hen daarvoor 35 cent per dag betalen. Het gemiddelde dagloon bedroeg in die jaren ongeveer 50 cent.

(102) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 23 sept. 1830, Correspondance, nr. 8340; *Gazette van Gend*, 26 sept. 1830, p. 3, k. 1.

(103) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 26 sept. 1830, Correspondance, nr. 8347; *Le Catholique des Pays-Bas*, 26 sept. 1830, p. 2, k. 2; 27 sept. 1830, p. 2, k. 1.

(104) *Le Catholique des Pays-Bas*, 3 okt. 1830, p. 2, k. 1; *Journal de Gand*, 3 okt. 1830, p. 1, k. 2; Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 29 sept. 1830, Correspondance, nr. 8351; Wanty, *Aspects militaires...*, p. 63.

(105) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 28 sept. 1830, Correspondance, nr. 8349.

(106) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 29 sept. 1830, Correspondance, nr. 8351; *Le Catholique des Pays-Bas*, 3 okt. 1830, p. 2, k. 1.

meer in de stad¹⁰⁷. De militaire gevangenen, die enkele dagen tevoren gepoogd hadden los te breken¹⁰⁸, verlieten tegelijkertijd de stad¹⁰⁹. Angst voor repressies was nu volledig weggevallen: Aalst kon van nu af aan zijn ware aangezicht tonen.

Het leidinggevend kerngroepje, dat zich onder de leden van de burgerwacht bevond, kwam volop in actie. Vrijwilligers werden begin oktober naar de hoofdstad gestuurd. Bestond die eerste zending uit een gering aantal mannen — een patriottische krant sprak slechts over „plusieurs habitans”¹¹⁰, — op 7 oktober vertrok kapitein Van der Looy echter met een heel detachement vrijwilligers naar Brussel¹¹¹, terwijl kapitein Melaert met honderd burgers noordwaarts trok¹¹². Maar ondertussen hadden diezelfde revolutionairen in eigen streek niet stil gezeten. Van der Looy organiseerde op 3 oktober een bevrijdingstocht naar Dendermonde. Deze garnizoensstad was nog steeds in Hollandse handen; een bataljon infanterie, artilleristen en kanonnières waren er gelegerd¹¹³. Van der Looy werkte het vermetel plan uit om die troepen te verdrijven met de hulp van de Dendermondenaars. 's Zondagsmorgens, na de hoogmis, vertrok hij aan het hoofd van een paar honderd gewapende Aalsterse burgers. „Le Courrier des Pays-Bas” sprak zelfs van 400 man! Onderweg waren ze reeds actief. In de dorpen waar ze voorbij kwamen, staken ze de driekleur op. Vanzelfsprekend troffen de militairen in Dendermonde de nodige maatregelen toen ze van hun komst verwittigd werden. De bewaking van de stadspoorten werd verscherpt, de bruggen opgehaald en de kanonstukken gevechtsklaar gemaakt. Van der Looy zag tijdig in dat zijn plan tot mislukken zou gedoemd zijn als hij het gevecht aanbond en hij trok zich terug in een naburige gemeente, Zele. Niet voor lang echter. De volgende dag deden de patriotten een tweede poging¹¹⁴. Heeft deze succes gekend? Volgens de oppositiekrant wel. „Les Hollandais ont évacué Termonde à l'approche de 300 Alostois qui venaient

(107) *Le Catholique des Pays-Bas*, 3 okt. 1830, p. 2, k. 1.

(108) Stadsbestuur aan gouverneur Van Doorn, 27 sept. 1830, Correspondance, nr. 8348.

(109) *Le directeur du Travail de la maison de détention militaire à MM. le Bourgm. et Ech. de la ville de Gand*, 11 okt. 1830, Correspondance, nr. 8363; *Gazette van Gend*, 3 okt. 1830; A. Van der Fosse aan de la Coste, 30 sept. 1830; Gerretson, C., *op. cit.*, dl. I, p. 290.

(110) *Courrier des Pays-Bas*, 3 okt. 1830, p. 3, k. 3.

(111) *Courrier des Pays-Bas*, 11 okt. p. 2, k. 2; *Journal des Flandres*, 12 okt. 1830, p. 1, k. 2.

(112) *Courrier des Pays-Bas*, 19 okt. 1830, p. 2, k. 1; *Den Vaderlander*, 22 okt. 1830, p. 3, k. 1.

We vonden de namen terug van 14 Aalsterse vrijwilligers, welke het „Kruis van 1830” verkregen: Biqué, Henri, fabrieksarbeider; De Smedt, Pierre; De Ries, Martin; De Wuffel, Michel, bediende; Dierick, Léopold, fabrieksarbeider; Eeman, Edouard, zieder; Gheeraerds, Jean-Baptiste, bediende; Impens, Lieven, bierhandelaar; Michiels, Charles, banketbakker; Parez, Désiré, postbediende; Spitaels, Jacques, arbeider; Van Cauter, Jean-François, onder-officier; Wein, Paul, militair; Willem, Josse, arbeider, in Charpigny, Ach., *Les combattants volontaires de 1830, devant l'Histoire, Liste biographique des combattants volontaires décorés de la croix de 1830*, Brussel, p. 82, 84, 92, 98, 113, 117, 135, 152, 158, 159, 175, 181.

(113) Wanty, *Les aspects militaires...*, p. 121.

(114) *Le Catholique des Pays-Bas*, 6 okt. 1830, p. 3, k. 1; *Le Courrier des Pays-Bas*, 6 okt. 1830, p. 3, k. 3; *Le Courrier des Pays-Bas*, 7 okt. 1830, p. 3, k. 3.

sommer cette dernière place de se rendre" ¹¹⁵. Nam de krant haar wensen voor werkelijkheid of heeft Van der Looy werkelijk ertoe bijgedragen dat het leger er de aftocht blies? En open vraag. Zeker is het dat niet lang daarna ook Dendermonde een vrije stad werd ¹¹⁶. Maar om het even hoe de afloop verliep, het staat vast dat deze tocht alleszins representatief is geweest voor de patriottische gezindheid van een belangrijk deel der Aalsterse inwoners.

De sterkste verzetsdaad greep echter in de stad zelf plaats. De burgerwacht poogde er het bestuur omver te werpen en zelf de macht in handen te nemen. In de overwinningsroes die onmiddellijk op de Septemberdagen volgde, bootsten officieren van de wacht het voorbeeld van Brussel na en richtten een Veiligheidscommissie op. Aan het hoofd ervan stond commandant Paul Meert; als leden zetelden Lieven Van der Looy, kapitein van de wijk-Kattestraat, Jozef De Wolf, kapitein van de wijk-Molenstraat, Henri Van der Gucht, kapitein van de wijk-Nieuwstraat, R. De Schaepdrijver, kapitein van de wijk-Zoutstraat en E. Biebuyck, kapitein van de wijk-Pontstraat. Onmiddellijk traden ze in verbinding met het Voorlopige Bewind, betuigden hun aanhankelijkheid en riepen zich uit als de officiële vertegenwoordigers van de stad ¹¹⁷. Hun „staatsgreep" slaagde echter niet direct. Het oude stadsbestuur liet zich niet zo gemakkelijk uit het zadel lichten. De stadsmagistraten bleven zichzelf beschouwen als de wettelijke afgevaardigden en bestempelden de Veiligheidscommissie als „irregulier" ¹¹⁸. De stadszaken gaven te geenszins uit handen. Alles zou dus afhangen van de reacties van het Voorlopige Bewind. Dat de oprichting van de commissie de rechtstreekse aanloop was tot het omverwerpen van het oude regime, staat echter vast.

6. DE VESTIGING VAN HET NIEUWE REGIME

Praktisch heel de maand oktober werd door de machtsoverdracht in beslag genomen. Tot 21 oktober bestonden beide regimes naast elkaar: de oude raad weigerde ook maar iets van haar prerogatieven af te staan, terwijl de machtsontplooiing van de nieuwe bewindvoerders ondertussen crescendo ging. Vanwaar deze geleidelijke overgang? Waarom duurde het zo lang eer de twee regimes van hogerhand werden gescheiden?

De oorzaak moest voornamelijk gezocht worden in de houding van de stadsmagistraten. Tot op het allerlaatste ogenblik en met behulp van alle mogelijke middelen, hebben ze gevochten om hun machtspositie van de ondergang te redden. „Les agents ministériels n'épargnent ni bassesses, ni intrigues, dans l'espoir de conserver des places qui leur paraissent bonnes à garder. Les couleurs qu'ils avaient d'abord fait proscrire, brillent aussi

(115) *Le Courrier des Pays-Bas*, 5 okt. 1830, p. 3, k. 2.

(116) Wanty, *Les aspects militaires...*, p. 121.

(117) *Le Catholique des Pays-Bas*, 3 okt. 1830, p. 2, k. 1. Wat de namenopgave betreft, slopen er twee fouten in dit artikel: de krant sprak van Sauleneert i.p.v. Paul Meert en van Van Beloo, i.p.v. Van der Looy.

(118) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 4 okt. 1830, f° 221, r°.

sur leur poitrine; ces hommes semblent ne pas comprendre que leur règne est passé..." Tot daar de patriottisch-gezinde „Journal des Flandres”¹¹⁹. Haar beoordeling strookte inderdaad grosso modo met de werkelijkheid. Zodra de raadsleden merkten dat de Hollandse zaak reddeloos verloren was, stapten ze zonder schroom over naar de andere kant van de barrière. Zeer duidelijk was deze ommezwaai merkbaar in hun strijd tegen de zopas opgerichte Veiligheidscommissie, waarin ze terecht een rechtstreekse bedreiging aan hun adres zagen. Hun verdedigingswapen: een heel onderdanige brief aan het Voorlopige Bewind¹²⁰, waarin ze erop wezen dat die commissie geenszins beantwoordde aan de wil van de Aalsterse bevolking, vermits er geen oproep tot een verkiezing had plaats gehad. Ze speculeerden er dus op dat het Voorlopige Bewind dergelijk ondemocratisch bestuur zou afwijzen. Met het tweede deel van hun brief lieten ze zich volledig in de kaart kijken: ze gingen er prat op de orde te hebben gehandhaafd tijdens de verwarde revolutiedagen en vermeldden tevens dat ze de stadszaken op een voortreffelijke wijze hadden beheerd. Hun „nederige” vraag, wat er nu van hen zou geworden, hield dus al een antwoord in: dat ze als beloning het behoud van hun macht vroegen, kon tussen de regels door worden gelezen. Over hun afhankelijkheid ten opzichte van het Hollandse bewind vanzelfsprekend geen woord. Om hun verzoek meer kracht bij te zetten kozen ze twee afgevaardigden uit, die persoonlijk de brief moesten overmaken¹²¹. Het antwoord bracht natuurlijk een teleurstelling. Het Voorlopige Bewind besliste onherroepelijk dat ook in Aalst een Veiligheidscommissie moest fungeren. Nog lieten de magistraten zich niet uit het veld slaan. We hebben er in het geheel niets tegen dat zo'n instelling het licht ziet in onze stad, lieten ze weten, mits de volgende voorwaarden worden in acht genomen: 1° de kiezers moeten zich uitspreken over de helft van de leden; 2° de andere helft moet bestaan uit gedelegeerden van onze raad en 3° wij moeten medezeggenschap behouden in het dagelijks bestuur van de stad¹²².

Welke intriges er achter de schermen plaatsgrepen, blijft een raadsel. Vast staat dat hun opzet tijdelijk slaagde. Op 4 oktober ging het Centrale Comité met deze beschikkingen akkoord en de twee schepenen en vijf raadsleden werden afgevaardigd door het oude stadsbestuur¹²³. De nieuwe Veiligheidscommissie bleef echter een dode letter want op 6 oktober werd een nieuw besluit van kracht: voor heel het land kondigde de regering verkie-

(119) *Le Journal des Flandres*, 7 okt. 1830, p. 2, k. 2.

(120) Stadsbestuur aan de leden van het Voorlopige Bewind, 2 okt. 1830, Correspondance, nr. 8353.

(121) Stadsbestuur aan de leden van het Voorlopige Bewind, 2 okt. 1830, Correspondance, nr. 8353. Reg. des rés. du cons. de régence, vergadering van 4 okt. 1830, f° 221, r°.

(122) Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 4 okt. 1830, f° 221, r°.

(123) Stadsbestuur aan de Heer P. Meert, voorzitter van de Voorlopige Veiligheidscommissie, 5 okt. 1830, Correspondance, nr. 8355; Rég. des rés. du cons. de régence, vergadering van 5 okt. 1830, f° 222, r°. De volgende raadsleden werden afgevaardigd om deel uit te maken van de te verkiezen commissie: L. Van Peteghem, J.B. Dommer, P. Van der Heyden, U. Droesbecque, C. Evit, F. De Smet, M. De Ruddere.

zingen aan met het doel de oude regentieraden te vervangen ¹²⁴.

Onmiddellijk traden al de Aalsterse belanghebbenden in actie. De raad en de oorspronkelijke Veiligheidscommissie gingen met elkaar een wedloop aan in het uitschrijven van de verkiezingen. Vermits de Aalsterse kiesgerechtigden volgens het besluit van 6 oktober 50 gulden aan belastingen zouden moeten betalen, stelden de magistraten vlug een lijst op van al de betrokkenen ¹²⁵. Zonder twijfel vestigden ze hun hoop op een groot deel van de gegoede burgers die hen immers ook vroeger aan de macht hadden gebracht. De patriotten waren hen echter voor. Zij organiseerden een verkiezing „à la manière la plus populaire” ¹²⁶, dus zonder rekening te houden met de cijns. Elke Aalsterse inwoner zou op 7 oktober naar de stembus mogen gaan. Het spreekt vanzelf dat deze totaal onwettelijke maatregel volledig ten goede zou komen aan de revolutionairen. Op die manier konden ze immers rekenen op de steun van al hun aanhangers, ongeacht hun sociale status, en was hun kans tot slagen dus aanzienlijk vergroot.

De uitslag schoof alle twijfel opzij: de patriotten behaalden een verpletterende overwinning ¹²⁷. Aalst had zich volledig vóór de revolutie uitgesproken. Vooraan in de rij der overwinnaars stond de leider van de revolutionairen: Lieven Van der Looy. Jozef De Wolf, kapitein van de burgerwacht, zijn 1e luitenant, Van den Hende en zijn adjudant Willem De Gheest volgden vlak na hem. De vijfde plaats bekleedde kommandant Paul Meert. Maar ook de andere officieren verschenen op de lijst van hen die de meeste stemmen hadden behaald, nl. Lavendy, Van der Gucht, R. De Schaepdrijver, Ch. Cumont en E. Biebuyck. Hun patriottische gezindheid kon dus zeker niet in twijfel worden getrokken. Maar ook van vele andere verkozenen stond hun revolutionaire houding vast. Advokaat Bruneau bijv.

(124) Rég. des rés. de la com. adm., 7 okt. 1830, f° 1, r°.

(125) Rég. des rés. du cons. de régence, 10 okt. 1830, f° 223, r°; Stadsbestuur aan de ontvanger der directe belastingen te Aalst, 10 okt. 1830, Correspondance, nr. 8360.

(126) Rég. des rés. de la com. adm., 7 okt. 1830, f° 1, r°.

(127) <i>Naam</i>	<i>Aantal behaalde stemmen</i>	<i>Naam</i>	<i>Aantal behaalde stemmen</i>
Van der Looy L.	276	Moeyersoën, R.	81
De Wolf, J.	264	Van der Gucht, H.	63
Van den Hende, R.	253	Van der Doodt, F.	59
De Gheest, W.	199	Evit, C.	52
Lefèbvre, H.	183	Droesbecque, U.	41
Meert, P.	179	De Schaepdrijver, F.	41
Van Assche, J.	152	Moens, J.	40
Van den Bossche, F.	?	Cumont, Ch.	38
Tack, H.	151	De Schaepdrijver, R.	37
Bruneau, B.	142	De Witte, J.	37
De Coninck, B.	135	Biebuyck, E.	36
Timmerman, J.B.	135	Hendrickx, B.	35
Van Santen, J.	117	De Waepenaert, J.	35
Cans, P.	109	Pauwelaert, A.	30
Roels, P.	109	De Ruddere, M.	29
Lavendy, L.	101		

Commission Administrative, Nouvelle élection, 7 okt. 1830, Rég. des rés. de la com. adm.; f° 1, r°.

genoot het volste vertrouwen van het Voorlopige Bewind¹²⁸ en mannen als Cans¹²⁹ of Van den Bossche¹³⁰ waren eveneens voorvechters van de revolutie. Zelfs het lid dat in de oude regentieraad had gezeteld, nl. H. Lefèvre¹³¹ was juist diegene die een interne oppositie had gevoerd. De andere oude stadsmagistraten waren onmeedogenloos verwijderd geworden. Een vergelijking met de onvolledige namenlijst van de petitie van november 1829 levert eveneens een positief bewijs van hun opstandige gezindheid: meer dan een derde van hen kon er worden op teruggevonden¹³². Een totaler afwijzing van het oude regime en een duidelijker uitspraak vóór het nieuwe bewind was haast ondenkbaar.

De uitslag was dus een hart onder de riem voor het Voorlopige Bewind. Maar mocht het deze verkiezing bekrachtigen? Het besluit van 6 oktober was immers met de voeten getreden, weliswaar in het voordeel van de nieuwe regeerders, maar zulks nam toch het onwettige karakter van de verkiezingen niet weg. Het Centrale Comité bouwde een zeer handig compromis uit. Op 7 oktober verscheen er een nieuw besluit dat de verkiezingsuitslag ongeldig verklaarde¹³³. Dus nieuwe verkiezingen? Ja, maar in een ver verschiet. Ondertussen stelden ze ook de patriotten niet teleur want er werd een Administratieve Commissie benoemd die het bestuur voorlopig zou waarnemen en dus de oude regentieraad uit de macht verdrong¹³⁴. Als leden van de commissie fungeerden de verkozenen van 7 oktober¹³⁵. Meert

(128) Het Voorlopige Bewind aan de stad Aalst, 3 okt. 1830, Briefwisseling gericht aan de stad, 3 okt. 1830: „Le Gouvernement Provisoire de la Belgique charge M. Bruneau, avocat, de faire assembler les électeurs de la ville d'Alost qui choisiront les citoyens et bons patriotes de cette ville, 7 personnes jugées les plus dignes de faire partie de la Commission de Sûreté. La promptitude est particulièrement recommandée à Monsieur Bruneau.”

(129) Cans voerde o.m. de opdracht uit om in St.-Niklaas wagens en paarden, toebehorend aan het Hollandse leger, weg te halen, cfr. Willemsen, G., *Les événements de 1830 - 31 à St. Nicolas, Annales du Cercle Archéologique du Pays de Waes*, 1905-1906, Dl. XXIV, p. 26.

(130) Van den Bossche werd o.m. opgedragen de lijst op te maken van de kiezers voor het Nationaal Congres, Rég. des rés. de la com. adm., vergadering van 19 okt. 1830, f° 5.

(131) Henri Lefèvre was zelfs vice-president van „La Réunion patriotique centrale du district d'Alost”, *Journal des Flandres*, 1 nov. 1830, p. 4, k. 1.

(132) A. Pauwelaert, R. Van den Hende, F. Van den Bossche, F. Van der Gucht, P. Meert, J.B. Van Assche, J. Moens, R. Moeyersoën, B. Hendrickx, B. De Coninck, *Le Catholique des Pays-Bas*, 28 nov. 1829, p. 2, k. 1.

(133) Arrêté du Gouvernement Provisoire de la Belgique, 7 okt. 1830, Briefwisseling gericht aan de stad Aalst; *Le Journal des Flandres*, 15 okt. 1830, p. 4, k. 1.

(134) Arrêté du Gouvernement Provisoire de la Belgique, 12 okt. 1830, Briefwisseling gericht aan de stad Aalst.

(135) Samenstelling van de „Voorlopige Administratieve Commissie” :

Naam, Voornaam	Functie	Beroep
De Wolf, Jean,	Voorzitter	Koopman
Lefèvre, Henri,	Vice-voorzitter	Rentenier
Van der Looy, Liévin,	Secretaris	Advokaat
Van den Hende, Romain,	Lid	Rentenier
De Gheest, Guillaume,	Lid	Handelaar
Van Assche, Jean-Baptiste,	Lid	Koopman
Van den Bossche, François,	Lid	Advokaat

bedankte echter voor de eer¹³⁶. Voelde hij zich gekrenkt en voorbijgestreefd omdat hij slechts de vijfde plaats bekleedde en dus niet in aanmerking kwam voor het presidentschap, hij de man die de burgerwacht had aangevoerd en het hoofd was geweest van de eerste Veiligheidscommissie? Het zijn slechts gissingen. Jozef De Wolf werd voorzitter terwijl Henri Lefèbvre het vice-presidentschap mocht waarnemen¹³⁷. Lieven Van der Looy had namelijk een meer stabiele plaats in het oog: die van stadssecretaris¹³⁸.

Bekijken we even die commissie van haar sociale kant. Tot welke stand behoorden haar leden? Ze was een typische vertegenwoordiging van de Aalsterse burgerij. Het hoofdaccent lag op de handelaars: de helft van de leden waren kooplieden. De vrije beroepen waren enkel door drie advocaten vertegenwoordigd. Twee renteniers en één fabrikant maakten de raad volledig.

Met het „voorlopige” karakter van de Administratieve Commissie zullen de patriotten zich nogal kunnen verzoend hebben, want het duurde tot eind september van het volgende jaar eer de nieuwe verkiezingen plaats hadden¹³⁹. Ze kregen dus ruimschoots de tijd om al de Aalsterse „Van Maanesten” uit het bestuur te verwijderen: in de diensten van de belastingen, in het politiekorps, en in het secretariaat werden oude bedienden geschorst en plaatsen vrijgemaakt voor de aanhangers van de revolutie¹⁴⁰. Vanzelfsprekend kreeg ook het oude stadsbestuur een ontslagbrief¹⁴¹. Maar hoe hardnekkig dit bestuur ook nu nog was, bleek zeer duidelijk. Nog waren deze magistraten er niet van overtuigd dat hun rijk onherroepelijk ten einde was. Op 16 oktober deden ze een ultieme en nutteloze poging tot zelfbehoud. Ze vroegen nl. aan de nieuwe gouverneur of de Administratieve Commissie wel op een wettelijke wijze was ingesteld¹⁴². Hun laatste hoop was dus gevestigd op de illegale verkiezingen van 7 oktober. Tevergeefs echter. Het antwoord van de gouverneur beroofde hen van alle illusies: „Vous devez respecter l'arrêté du Comité Central du 8 de ce mois par lequel une Commission Administrative a été nommée et je vous prie en conséquence de vous y conformer”¹⁴³.

Met deze brief viel definitief het doek over de Hollandse periode in Aalst en deed een nieuw bewind zijn intrede. De revolutie was er ten einde.

Bruneau, Benoit,	Lid	Advokaat
De Coninck, Benoit,	Lid	Koopman
Timmerman, Jean-Baptiste,	Lid	Koopman
Van Santen, Jean,	Lid	Fabrikant
Cans, Pierre,	Lid	Winkelier
Roels, Pierre,	Lid	Koopman

(136) Rég. des rés. de la com. adm., 7 okt. 1830, f° 1, r°.

(137) Arrêté du Gouvernement Provisoire, 12 okt. 1830, Briefwisseling gericht aan de stad Aalst.

(138) Copie d'un arrêté du Comité de l'Intérieur, 22 okt. 1830, Briefwisseling aan de stad Aalst.

(139) Conseil de régence, Résolutions, 1831-1832, f° 1.

(140) Installatie van de Administratieve Commissie der stad Aalst, zitting van 13 okt. 1830, Rég. des rés. de la com. adm., f° 2, r°.

(141) Rég. des rés. de la com. adm., vergadering van 14 okt. 1830, f° 2.

(142) De gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen aan het Stadsbestuur van Aalst, 21 okt. 1830, Briefwisseling gericht aan de stad Aalst.

(143) Ibidem.

BESLUIT.

We wezen er reeds op dat het er ons in dit kort artikel niet enkel om te doen is geweest een feitenverloop te schetsen. Het relaas van de gebeurtenissen moet ook dienen om de diepte en de algemeenheid van de opstandigheidsgeest onder de Aalsterse bevolking te peilen en er de factoren in op te sporen die de opstandigheidsgraad hebben bepaald in de periode vóór de Septemberdagen.

Trachten we eerst die revolutionaire gezindheid te meten met behulp van de drie criteria die Prof. Dhondt aanlegde. Welke zijn die? Als de meest sprekende verzetsdaad stelde hij het verdrijven van de Hollandse troepen en de overname van het stedelijk bestuur voorop. In de tweede plaats kwam de actie, uitgaande van de officiële instanties, ten voordele van de scheiding tussen Noord en Zuid. Een derde, zij het minder beslissend kenmerk van een opstandige stad, zocht hij in de opstelling van een zelfde adres, dat echter op privé-initiatief werd ondernomen, maar dat door een aanzienlijk aantal inwoners werd ondertekend.

De Hollandse troepen werden in Aalst nooit verdreven. Het spreekt vanzelf dat een dergelijke actie volkomen ondenkbaar was toen er een 1200 à 1300-man sterke troepenmacht aanwezig was; maar ook vóór de aankomst van de legerversterking, toen er amper 200 militairen gelegerd waren, bleef die verzetsdaad uit. In Leuven bijv., waar er zelfs heel wat meer soldaten lagen, gebeurde het echter wel¹⁴⁴. Een poging van de burgerwacht om het garnizoen van Aalst te ontmantelen, werd wél geleverd. Maar én uit de mislukking ervan én uit het feit dat die beweging uitging van Brusselsche opstandelingen, kan enkel worden geconcludeerd dat de Aalsterse revolutionairen noch qua sterkte, noch qua organisatie opgewassen waren tegen dergelijke revolutionaire onderneming. Een overtuigend positief bewijs van de Aalsterse omwentelingsgezindheid zit er dus niet in.

Ook met het tweede criterium komen we op het eerste zicht op een dood spoor terecht. De opstandige Aalstenaars legden wel een petitie ter ondertekening voor aan het stadsbestuur, de initiatieven waren er dus wel degelijk, maar de actie faalde, vermits de magistraten pertinent weigerden zich op te stellen aan de zijde van de revolutie. De stelling van Prof. Dhondt, dat het leger aansprakelijk gesteld moet worden voor deze weigering¹⁴⁵, lijkt o.i. onjuist. Op de dag dat die adhesiebetuiging werd aangeboden, was er van de enorme troepenversterking nog geen sprake. Zou het leger misschien wel een eventuele tweede poging vrijdeld hebben, de eerste verhinderde ze zeker niet. Het plan om een duizendtal militairen naar Aalst te sturen, rijpte bij de gouverneur pas nadat het bericht over de mislukte poging hem ter kennis kwam. De reden waarom de stadsmagistraten zich niet tégen de regering schaarden, moet waarschijnlijk elders gezocht worden en wel in de houding die ze gedurende heel de periode hebben aangenomen, en die we verder zullen analyseren. De officiële instanties bleven dus

(144) Dhondt, J., *Nieuw Geluid over 1830*, II..., p. 236.

(145) Dhondt, J., *Nieuw Geluid over 1830*, II..., p. 239.

in Aalst afzijdig, zodat ook dit tweede criterium negatief uitvalt.

Pas de derde maatstaf laat ons toe Aalst te klasseren onder de opstandige steden. De leidinggevende revolutionairen zetten zelf een petitie-actie op touw, die door een groot aantal inwoners — een groep notabelen inclusief — werd gesteund. Cijfermateriaal ontbreekt echter, zodat we niet kunnen afbakenen hoe talrijk de protestbetogers waren.

Vermits we zeker niet mogen twijfelen aan de algemeen-geldigheid, noch aan de objectiviteit van deze criteria, kunnen we dus een eerste, oppervlakkig besluit trekken: Aalst stond niet helemaal vooraan in de rij van de revolutionaire centra. Er uit opmaken dat de stad eerder passief heeft gestaan t.o.v. de omwenteling, zou echter het beeld totaal vervalsen. In de eerste plaats omdat de aangelegde maatstaven voor deze stad onvoldoende blijken en er andere bestaan die eveneens op een objectieve wijze toelaten de graad van anti-Hollandsgezindheid te meten. In de tweede plaats omdat we terdege rekening moeten houden met factoren die de opstandigheidsgraad sterk deden dalen en het echec van de bovenvermelde verzetsdaden verklaren.

Het sterkste en meest treffende bewijs van de Aalsterse revolutionaire gezindheid zien we in het optreden van de burgerwacht. Dit korps, dat uit een tweehonderdtal manschappen bestond, werd de spil van de omwentelingspartij. Aanduidingen van hun opstandige houding zijn er te over. Geheel op eigen krachten evolueerden ze van een versterkt politiekorps, in dienst van het stadsbestuur, tot het leger van de revolutionaire beweging; door in te gaan tegen het officiële gezag, maakten ze de protagonisten van het verzet tot hun leiders; door hun hardnekkig verzet tegen elke samenwerking met het leger, dwongen ze er het stadsbestuur toe hun feitelijke autonomie te erkennen; de contacten met de Brusselse opstandelingen en de hulp die ze hen wilden bieden, hun vijandige houding t.o.v. het garnizoen, het zijn alle overduidelijke bewijzen van hun omwentelingsgezindheid. Verliezen we bovendien niet uit het oog dat de burgerwacht een gekozen organisme was; we mogen daaruit immers besluiten dat, via deze verkiezing, enkele honderden Aalstenaars uiting hebben gegeven aan hun anti-Hollandse houding.

Een even overtuigend bewijs leverde de verkiezingsuitslag van 20 september. Van de ruim honderd stemgerechtigden die Aalst bezat, ging de meerderheid van de stemmen naar de aanvoerders van de revolutie. En dit terwijl de stemgerechtigden gelimiteerd waren in hun keuze! Als de revolutionaire geest zich meester had gemaakt van deze zeer beperkte laag burgers, spreekt het dan niet vanzelf dat die geest ook aanwezig was in een veel ruimere bevolkingslaag?

De betoging van 14 september vormt ten slotte ook een duidelijke blik van verzet. Wanneer tientallen manifestanten — om slechts een minimum aantal voorop te stellen — er niet voor terugdeinzen openlijk uiting te geven aan hun verzet tegen de regering, op een ogenblik dat er een duizendmansterke troepenmacht gelegerd is, dan is dat o.i. een daad die niet alleen representatief kan genoemd worden voor een diepe overtuigde opstandige gezindheid onder de bevolking, maar tevens één die de algemeenheid van dit revolutionaire karakter suggereert.

Waarmee we aan het tweede punt van dit korte betoog zijn beland: nl. aan de hand van de diagnose van de feiten bewijzen dat in Aalst de verzetsgeest op een zeer efficiënte wijze werd onderdrukt, vóór de Septembertagen. Drie interfererende factoren hebben in dit verband de doorslag gegeven: 1° het optreden van de gouverneur, 2° de houding van het stedelijk bestuur en 3° de aanwezigheid van het leger.

Dat gouverneur Van Doorn zich ten allen tijde uitstekend heeft gekweten van zijn taak als onderdrukker van de revolutiekoorts, is overduidelijk. Zijn actie tegen verzetsdaden welke uitgingen van enkelingen (o.m. het dragen van de driekleur, het rondlopen met het vaandel en het aanplakken van „schandschriften”) was succesvol. Nu zijn die opstandige feiten weliswaar geen barometers voor de verzetsgraad, maar geheel zonder belang zijn ze evenmin. Zijn dergelijke acties er immers niet op gericht om de publieke opinie voor te bereiden, op te hitsen en in bredere kringen navolging te doen vinden? Door ze zoveel mogelijk in de kiem te smoren, verijdelde Van Doorn dat ze hun opruiende taak konden volbrengen. Niet alleen met behulp van sancties tachtte hij zulks te doen, maar ook op een positieve wijze bewerkte hij de algemene opinie; een bewijs hiervan zijn de kalmerende berichten die hij via proclamaties verspreidde. Doeltreffend was ook zijn actie ter voorkoming van een arbeidersopstand. Toen hij ten slotte een massale protestuitbarsting vreesde, nl. na de poging om het garnizoen aan te vallen en het stadsbestuur tot scheidingsgedachten te brengen, trof hij dan ook de enige maatregel die op dat ogenblik het doel raakte: een massale troepenversterking. Op heel de lijn dus een geslaagde onderdrukkingstactiek.

Maar het slagen van die tactiek is echter voor een overgroot deel toe te schrijven aan de medewerking die de Aalsterse stadsmagistraten hem hebben geboden. Van Doorn typeerde het bestuur in één van zijn brieven als „zwak”, en inderdaad heeft hij een goede kijk gehad op hun houding. De stadsmagistraten waren zwak, ze voerden een onpersoonlijk beleid, werden over en weer geslingerd tussen de twee kampen zonder dat ze ooit stelling kozen, ze schaarden zich steeds aan de zijde van degene die op dat bepaald ogenblik de sterkste bleek te zijn, kortom hun houding was zuiver opportunistisch. Eén doel stond hun gedurende heel de periode voor ogen: de macht in handen houden. Vandaar dat de gouverneur in hen een gewillig instrument vond, toen de regering in Den Haag nog niet aan het wankelen was. Al de onderdrukkingsmaatregelen die hij voorschreef, werden stipt nagevolgd. De woorden van de gezaghebbende vertrouwensmensen die hij stuurde, vonden bij hen weerklank. De petitie ten voordele van de scheidung werd verworpen. De vrees om hun machtspositie te verliezen, zal er hen wel van weerhouden hebben, vooral toen ze ervan op de hoogte waren dat de burgemeester van Dendermonde, na de ondertekening van een zelfde adres, werd geschorst. Hun gewilligheid t.o.v. de Hollandse regering steeg echter ten top toen de legerversterking in de stad was. Toen zwichtten ze volledig en keerden zich tegen de opstandelingen. In hun bereidwillige houding een overtuigde pro-Hollandse gezindheid zoeken, ware echter volledig onjuist. Hun plotse ommezwaaai, toen het getij gekeerd was, spreekt zulks geheel tegen.

Hun zwakke houding was vanzelfsprekend ook een streep door de rekening van de revolutionairen. Zolang de macht van de opstandige burgers toenam, werden hun wensen enigszins ingewilligd: de verkiezing van de officieren van de burgerwacht werd toegestaan en de vijandschap tussen de wacht en het garnizoen werd oogluikend geduld; veel tegenkating ondervonden ze niet. Zodra het leger echter in de stad was aangekomen, sloeg hun houding om in een vijandige gezindheid. Dat ze geenszins de tolken waren van de meerderheid van de Aalsterse politiek-bewusten, bewees hun verbanning na de verkiezingen van 7 oktober.

Geen van beide, noch de gouverneur, noch het stedelijk bestuur, hebben echter de determinerende rol gespeeld in het onderdrukkingsproces. Het leger speelde die, en meer bepaald was het de legerversterking die de doorslag leverde. De aanwezigheid van het garnizoen is van minder belang geweest. Het zal natuurlijk wél aanvankelijk de opstandigheidsgeest hebben ingetoomd en de militairen hebben zich kunnen verzetten tegen een aanval van de burgerwacht, maar uit het feit dat de plaatselijke commandant reeds bij de eerste verzetstekenen om hulp verzoekt én uit het feit dat de militairen de burgerwacht niet heeft kunnen dwingen tot samenpatrouilleren, volgt onvermijdelijk hun onmacht.

Het is de versterking met meer dan duizend man die het verzet pas goed heeft kunnen breken; die versterking kwam bovendien op het juiste ogenblik om de revolutionairen in hun opgang te stuiten. Op alle fronten werkte het leger remmend: individuele acties werden lam gelegd; het stadsbestuur raakte ten zeerste onder de indruk; manifestaties werden uiteengedreven en zelfs de burgerwacht kregen de militairen klein. Dat de revolutiegeest tussen 10 en 23 september heel anders zou geëvolueerd zijn zonder de troepenaanwezigheid, spreekt vanzelf.

Met behulp van de drie criteria die voor Aalst werden aangelegd én aan de hand van de factoren die rechtstreeks leidden tot de beteugeling van de opstandige beweging, kunnen we dus een heel ander slotbeeld opbouwen: in Aalst bestond er een brede laag van burgers die zich vóór de omwenteling uitspraken en waren er zelfs enkele honderden actief; hun acties konden echter niet tot hun volle ontplooiing komen vermits ze werden gefnuikt door de officiële instanties en vnl. door het veldleger. Op de keper beschouwd mogen we dus besluiten dat de opstandigheid diep ingeworteld was en verspreid was onder de meerderheid van de politiek-geïnteresseerden, zodat de stad wél kan gerangschikt worden onder de belangrijkste revolutionaire centra.

Het verdere verloop na de Septemberdagen, ligt trouwens helemaal in die lijn. De vijandige manifestaties van de menigte t.o.v. het overwonnen leger, de bevrijdingstochten in de omgeving en naar Dendermonde, de deelname aan de nationale strijd, de succesvolle bestrijding van het oude stadsbestuur, de verpletterende overwinning van 7 oktober, stuk voor stuk zijn het de meest sprekende opstandigheidsverschijnselen die bewijzen hoe revolutionairgezind de doorsnee Aalstenaar is geweest, een gezindheid die pas goed kon op de voorgrond treden toen elke vrees voor represailles uitgeschakeld was.

Proberen we ten slotte de revolutionairen zelf onder de loupe te nemen.

De kerngroep, de leiders, vinden we terug onder de kapiteins van de burgerwacht terwijl ook enkelen van hen zetelen in de gemeenteraad en er een hopeloze oppositie moeten gevoerd hebben. Zij behoorden allen tot de burgerij, maar het feit dat de meesten als kooplieden geboekstaafd staan wijst er eerder op dat het niet de hogere burgers waren die zich actief hebben ingezet voor de revolutie. De leiders konden rekenen op de steun van een groep actieve aanhangers, waarvan het aantal op enkele honderden geschat kan worden. Onder die medestanders waren vele kleine burgers en ook werklieden. De massale medewerking van de arbeidersstand hebben de Aalsterse revolutionairen echter moeten ontberen.

In het verloop van hun revolutionaire activiteiten zien we de volgende stadia: op het einde van augustus en in het begin van september waren enkel de militanten aan het werk, ze probeerden de publieke opinie wakker te schudden; ze werden hierbij terdege gesteund door agitators uit de hoofdstad. Tijdens de tweede fase, die rond tien september werd afgesloten, kreeg hun actie een veel ingrijpender karakter: de reacties waren al ten dele losgekomen en via de burgerwacht vormden ze een pressiegroep op het gezag, waardoor hun taak, — het tot leven brengen van de opstandigheidsgeest — werd vergemakkelijkt. Tijdens de derde periode, van 10 tot 23 september, werden ze gedwarsboomd in hun verzet door het leger, zonder dat ze daarom echter hun actie stillegden, integendeel ze concentreerden ze zelfs op het bewerken van de opinie onder de militairen. Op 30 september werd dan de laatste fase ingezet: de machtsovername. Een machtsovername die dank zij de populaire verkiezing van 7 oktober totaal werd verwezenlijkt zodat Aalst in de dertiger jaren van de XIXe eeuw, in de ogen van de tijdgenoten, doorging als een bij uitstek patriottische stad.